

IKONTA, MOCKBA, ERCONA, EXONA

Fotograf Thomas Christesen

120-filmen fejrer 120-års jubilæum

William Fox Talbot

I robåd i fotografens atelier

Anne Gram

ONE OF MANY CAMERAS
· København ·

SÆLG DINE GAMLE KAMERAER
TIL ONE OF MANY CAMERAS
SÅ DE KAN FÅ ET NYT LIV

- VI GIVER DE BEDSTE PRISER!

PRIN
*DELUXE M
13x18cm
18x24cm

TOP 10

FOTOBUTIKKER

VI DRØMMER OM AT BESØGE

DET INTERNATIONALE
MAGASIN "DIGITAL FOTO"
NÆVNER OS SOM ENESTE
DANSKE BUTIK!

3 ONE OF MANY CAMERAS
DANMARK

Næste gang, du skal ud at rejse, må du ikke snyde dig selv for nogle af verdens **mest interessante fotobutikker**. Her er vores liste over de kamerabutikker, vi helst vil lægge vejen forbi.

I en lille kælderbutik midt i København ligger denne alternative forretning, der handler med nyt, men især brugt udstyr i stort set alle afskyninger. Så mangler du et storformatkamera eller et objektiv til et Leica-kamera, er det her stedet, og så er der et stort udvalg af analoge filmtyper. Et af de mange kameraer, du kan se i butikken, er i øvrigt Danmarks største, som en af butikens bagmænd selv har bygget. De har også et fadølslanlæg.

FIND DEN HER:
Gråbrødretov 4,
København

RING ELLER SKRIV TIL OS
ELLER KIG NED I BUTIKKEN
ONE OF MANY CAMERAS
GRÅBRØDRE TORV 4, KBH K
TELEFON 3514 72 58

EMAIL: CONTACT@ONEOFMANYCAMERAS.COM

***VI MANGLER ALTID ROLLEIFLEX, LEICA,
CONTAX, HASSELBLAD, MAMIYA ETC. ***

Indhold

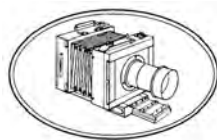
- 7 IKONTA, MOCKBA, ERCONA, EXONA
Bernd K. Otto og Kurt Jüttner
- 15 Fotograf Thomas Christesen
Del 3
Jan Rasmussen
- 22 120-filmen fejrer 120-års jubilæum
Bjørn A. Nielsen
- 28 William Fox Talbot
Klaus Eckard Riess
- 33 I robåd i fotografens atelier
Ann Vibeke Knudsen
- 36 Anne Gram
Lisbeth Aagaard Lykke
- 40 Billedgruppen
Gerhard Ryding / Ann Vibeke Knudsen
- 44 Medlemsorientering
Klaus-Eckard Riess / Ann Vibeke Knudsen
- 48 Bog- & Udstillingsomtale
Klaus-Eckard Riess / Ann Vibeke Knudsen
- 51 Anvisningsalg

Forside

Anne Gram

Selvportræt med fotoapparat.

*Billedet blev brugt i Fredericia Dagblad, lørdag den 2. november 1957,
i anledning af hendes 60års fødselsdag.*

Mindeord over Andreas Trier Mørch.

Andreas blev født i 1944, og blev uddannet som arkitekt i 1974 ligesom sin mor. Fotografiet havde dog allerede fået overtaget i hans liv, både som fotograf i kunstnerkollektivet Røde Mor og som freelance fotograf for en stor del af datidens topnavne inden for musikkens verden. Efter 20 år blev han i 1987 ansat på Arkitektskolen som dokumentalist og fotograf.

Med baggrund i hans store interesse for fotografi og historie, var det naturligt for ham at melde sig ind i det nystartede DFS. Det gjorde han i 1978 og han har været med til at præge selskabet lige siden.

I flere perioder har han siddet i bestyrelsen. Tre gange har han været formand, 1981-1986, 1995-1999 og 2020-2021.

Når selskabet havde en udflugt, var Andreas en af de første der meldte sig til. Hans nysgerrighed var stor og han elskede at rejse rundt. Der er mange af os, der husker ham som en rigtig god rejsekammerat, når der var en udstilling eller et marked her i landet eller i udlandet. Der var altid en god historie fra "gamle dage" på sådan en tur.

En af hans store interesser var at samle gamle fotografier, og det var derfor ingen overraskelse, at han var med til at starte selskabets billedgruppe. Både her og i andre sammenhænge har han beriget os med spændende foredrag om det gamle Kjøbenhavn eller fra en af sine mange rejser rundt i verden.

Der er ingen tvivl om at det er som auktionarius de fleste vil mindes ham. Han kunne med sit gode humør sælge næsten alt, og medlemmerne elskede hans underholdende salgsmetoder.

Kære Andreas. Du vil blive savnet af mange, og personligt har jeg mistet en rigtig god ven.

På genkig
Svenn Hugo

William H. Fox Talbot
1800 - 1877.

IKONTA, MOCKBA, ERCONA, EXONA

Et 6x9cm rullefilmskamera med fire navne

Bernd K. Otto og Kurt Jüttner

Oversat fra tysk af Klaus-Eckard Riess og forsynet med en indledende kommentar:

Artiklen kan opfattes som en nørdet historie om et kamera. Men den kan også læses som beretningen om hvad der skete, da jerntæppet sænkede sig ned over Europa og flåede store og anerkendte virksomheder i flere dele. En tilsvarende dramaserie ville kunne skrives om f.eks. Auto Union og BMW.

I slutningen af 1920'erne udviklede Zeiss Ikon AG i Dresden et sammenklappeligt rullefilmskamera med en ny type springmekanisme, der var fri for den sædvanlige historiske ballast, så som forskydning af objektivet i tre retninger: frem og tilbage, op og ned, samt fra side til side.

Ved et enkelt tryk på en knap sprang objektivet straks frem i brugsklar stilling. Objektiverne i denne nye, af Zeiss Ikon patenterede konstruktion, fandtes i lysstyrker helt op til 1:3,5. Af lukkere bragtes alt fra den enkle og beskedne Derval til den mere raffinerede og kostbare Compur i anvendelse. Det nye Ikonta forblev en salgssucces i mere end 30 år.

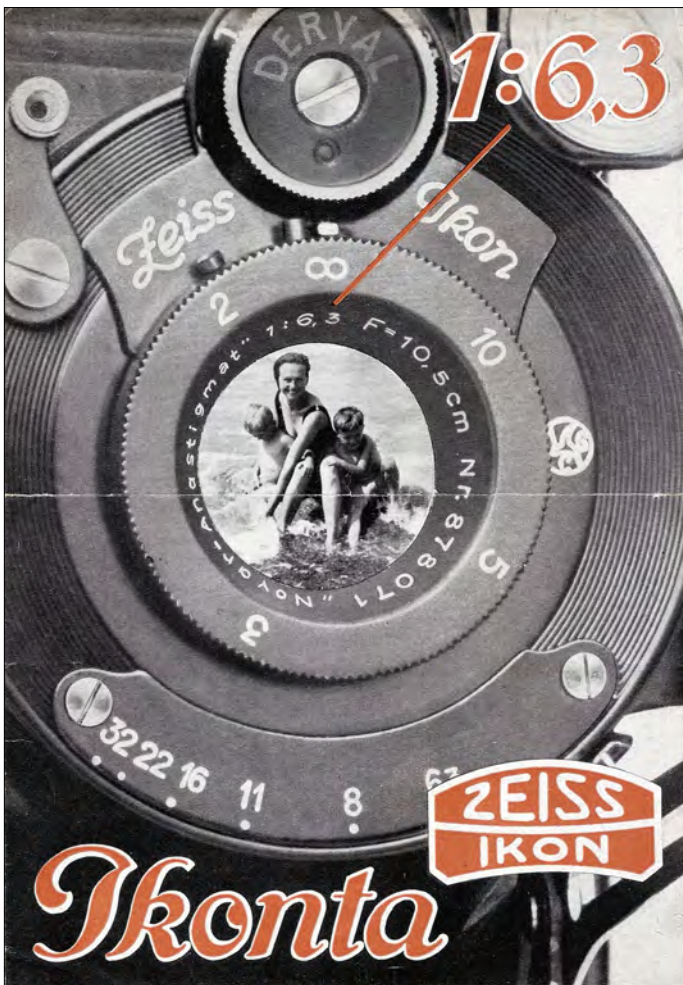
Fire Ikonta kameraer.

Til venstre Ur-Ikonta 520/2 fra 1929 med Derval-lukker og Novar 1:6,3/10,5cm objektiv.

Ved siden af det med brunt læder betrukne MOCKBA 1, fremstillet siden 1946 hos KMZ i Moskva.

Dernæst Ercona (I), fremstillet siden 1948 af VEB Zeiss Ikon Dresden.

Yderst til højre det meget sjældne Exona fra 1956/57.

Forsiden af det første Ikonta prospekt fra 1929. Objektivåbningen er udstanset og åbner blikket til brochureens næste side.

Denne unge dame præsenterer stolt sit nye Ikonta på forsiden af det 88 sideres katalog fra 1931.

I årene efter den store fusion i 1926 gennemførte Zeiss Ikon AG en opstramning af modelsortimentet, samt en rationalisering af kamerafremstillingen. Koncernens forskellige fabrikker fik tildelt hver sin opgave i det forenklede produktionsprogram, hvilket medførte en betydelig forøgelse af produktiviteten. Således blev Box-Tengor og TLR-kameraet Ikoflex fremstillet i Goerz Werk i Berlin. De andre rullefilmkameraer inklusiv Super Ikonta stod Contessa Werk i Stuttgart for, hvorimod samtlige småbilledkameraer blev til i Ica Werk i Dresden. Werk Reick i udkanten af Dresden leverede de trykstøbte kamerahuse, udstansede dele og diverse værktøjer.

Hvordan opstod de fire navne, som ses i artiklens overskrift?

Det 6x9 rullefilmkamera med den nye springmekanisme, der ved et enkelt tryk gjorde kameraet optagelsesklart, blev præsenteret af Zeiss Ikon AG i juni 1929. Det døbttes det relevante navn "Ikonta", og viste sig at være en salgssucces helt indtil slutningen af 2. verdenskrig. Igennem 1930'erne vakte Zeiss Ikon AG opsigt med avancerede kameraer som Contax, SuperNettel, Contaflex, Nettax, Tenax II og Ikoflex, men det var dog Ikonta og Nettar, der bragte pengene i hus. Desuden bidrog de afgørende til kamerakoncernens verdensry.

Det yderst stabilt byggede Ikonta var sine konkurrenter overlegent. Zeiss Ikon AG reklamerede for kameraet med sloganet: "Første tryk kamera klar - andet tryk billede taget". For kun 48 RM kunne kunden erhverve dette folkelige springkamera udstyret med et "lystærkt" Novar-Anastigmat 1:6,3/10,5cm monteret i en Derval lukker. Fra 1929 til 1938 blev Ikonta'erne Typ 520 ikke kun fremstillet i 6x9 formatet. På et tidspunkt i 1930 byggede man dem også i de gamle formater 5x7,5 og 6x11,5cm. I begyndelsen af 1931 kom format 3x4, i 1932 format 4,5x6 og i 1937 format 6x6. Ekstra komfort fik fotografen fra 1938 med det nye Ikonta Typ 521 i formaterne 4,5x6, 6x6 og 6x9 på grund af en tilføjet spærring for dobbelteksponering, med udløser på kamerahuset og en optisk søger, der sprang op.

En ny begyndelse i maj 1945

Den 8. maj 1945 kapitulerede den tyske værnemagt. Tyskland blev inddelt i fire besættelseszoner, den amerikanske, den britiske, den franske og den russiske. Indtil krigens slutning havde Zeiss Ikon AG haft sit hovedsæde i Dresden. Hele byen og dele af fabrikken var blevet ødelagt under krigen. Allerede d. 20. juli krævede de russiske besættere, at alle virksomheder, der havde fremstillet krigsteknik, skulle demonteres. Ordren fra SMAD (Sowjetische Militär Administration in Deutschland) nåede selvfølgelig også Zeiss Ikon's fabrikker i Dresden, hvor demontagen af næsten alt teknisk udstyr begyndte i slutningen af året 1945. Yderligere beordrede general Nikolajeff fra NKVD-kommissionen den 2. oktober 1945 produktionen af 6x9 Ikonta kameraer leveret til USSR. To dage senere bekræftede den øverste ledelse hos Carl Zeiss Jena ordren. Fra april 1946 skulle der i løbet af 10 måneder leveres 10.000 Ikonta kameraer til Sovjetunionen. Men ordren kunne ikke uden videre udføres, fordi Ikonta hidtil ikke var blevet fremstillet i Dresden, men derimod i Stuttgart. Allerede i 1945 aftegnede sig en tydelig adskillelse mellem de tre vestlige sektorer og den russiske østzone. I begyndelsen kommunikerede man endnu med hinanden, men bare at sende ordren videre til Stuttgart, var ikke muligt.

Ikonta kameraet var en succesrig, men ingenlunde kompliceret konstruktion. Ved hjælp af nogle endnu forhåndenværende eksemplarer fik man i Zeiss Ikon i Dresden lavet nye konstruktionstegninger, og efter at også det nødvendige værktøj var blevet fremstillet i Werk Reick, kunne produktionen af Ikonta begynde. Men så var der jo stadig denne demontage-ordre! Den ønskede produktion startede derfor ikke i Dresden, men i stedet for i Moskva.

MOCKBA 1

Med hjælp af enkelte fagfolk fra Zeiss Ikon, samt oplærte tyske krigsfanger og russisk, kvindeligt montagepersonal, begyndte i 1946 produktionen af kameraet hos KMZ (Krasnogorskii Mekhanichskii Zavod) i Moskva. I starten brugte man endnu nogle medbragte Tessar 4,5/10,5cm objektiver, som var monteret i Compurlukkere. Det "eksportererede" Ikonta blev af russerne døbt "**MOCKBA 1**". Ret snart udstyrede de springkameraet med deres egen Industar-23 1:4,5/11cm i en russisk centrallukker, som var en efterligning af den tyske Compur. Fra 1946 til 1949 blev 31.632 eksemplarer af **MOCKBA 1** leveret, heraf enkelte med brunt betræk.

Som aftalt i Jalta overlod amerikanerne i slutningen af juni 1945 forvaltningen af Thüringen til den russiske overkommando. Men under mottoet "We take the brain" transporterede US-militærkolonner få dage forinden 84 førende videnskabsfolk, ingeniører og konstruktører fra Carl Zeiss Jena til Württemberg i vesten, med henblik på at stå for nystart og genopbygning. På østsiden deporterede russerne 274 vigtige Zeiss-medarbejdere med deres familier til Krasnogorsk og Kiev, for at medvirke ved opbygningen af en optisk industri i USSR.

Trods krigsødelæggelser, demontage og krigsskadeserstatninger skulle Zeiss Ikon i Dresden føres videre. Lige som Carl Zeiss blev firmaet tvangsnationaliseret, hvorved virksomhederne kom til at hedde hhv. VEB Zeiss Ikon og VEB Carl Zeiss Jena.

Det brunt betrukne MOCKBA 1 fra 1948 er ikke nemt at finde på photographica-markedet.

Det tilbageblevne personale ville på ingen måde give op. På basis af de til Moskva leverede konstruktions-tegninger, værktøjer og dele, rekonstruerede man sit eget springkamera og præsenterede det i den første fælles brochure, som Sachsens såkaldte "folkeejede firmaer for finmekanik og optik" lancerede under overskriften "3x3 velkendte kameramærker - vort program 1948" (se billedet). Også på forårsmessen 1948 i Leipzig vakte det tidligere Ikonta opsigt, nu under navnet **Ercona** 6x9cm. Til at begynde med blev kameraet leveret med et ucoated Novar 4,5/11cm objektiv med frontlinseindstilling og i en automatlukker med B og tre lukkertider. Senere blev udvalget større med hen-

blik på objektiver og lukkertyper, medens objektivnavnet Novar ændrede sig til Novonar. Hvorfor navnene Ercona og Novonar, og ikke de gammelkendte betegnelser? Efter at Zeiss Ikon AG's hovedsæde ved bestyrelsesbeslutning den 3.3.1948 var blevet flyttet fra Dresden til Stuttgart, opstod hurtig juridiske stridigheder mellem VEB Zeiss Ikon Dresden og Zeiss Ikon AG Stuttgart. For fotohandlerne måtte det være forvirrende, at et Ikonta kunne komme fra enten Contessa Werk i Stuttgart eller fra Zeiss Ikon i Dresden. Handelen mellem øst og vest blev tiltagende besværligere, og forbindelserne mellem de to firmaer gik helt i stå i 1951. Derfor eksisterede nu et Ikonta/vest og et identisk Ercona/øst.

Nystart i Stuttgart

Det første kameraprospekt "**Auf neuer Fahrt**" fra Zeiss Ikon AG Stuttgart satte i juli 1948 Ikonta kameraet med formaterne 4,5x6, 6x6 og 6x9 cm i centrum hos den begyndende fotohandel. Contessa Werket i Stuttgart havde kun fået ringe krigsskader og var endnu i besiddelse af hele maskinparken. Tilmed var mange dele til en ny kameraproduktion blevet lagret ude på landet. Således kunne firmaets personale allerede begynde at arbejde videre i den af-savnsfulde tid lige efter kapitulationen. Mellem 1945 og pengereformen den 20. juni 1948 samlede medarbejderne kameraer fortrinsvis af endnu forhåndenværende dele, og solgte dem til besættelsesmagten for at kunne overleve. Den tyske civilbefolkning kunne jo

**FIXFOCUS
WELTAX
ERCONA
BALDINA
TENAX
PRAKTIFLEX
REFLECTA
PRIMARFLEX
PRIMAR**

*3x3 bewährte
Markenkameras
unser Programm
1948*

Namhafte Betriebe der sächsischen Photo- und Kino-Industrie sind in unserer Industrie-Verwaltung vereint. Hier läuft die Serienfertigung bewährter Marken-Kameras an, getragen von den vieljährigen Erfahrungen eines Stammes geschulter Ingenieure und Facharbeiter.

Ausführliche Druckschriften über die hier zusammengestellten Modelle stehen demnächst zur Verfügung.

Volkseigene Betriebe Sachsens
IV FEINMECHANIK UND OPTIK

DRESDEN A·21
JUNGHANSSTR.1/3

*Auf neuer
FAHRT*

VEB ZEISS IKON DRESDEN

ERCONA

sicher
gegen Doppel- und Leerbelichtung

schnell
in der Aufnahmebereitschaft

sparsam
durch die Zweiformateinrichtung

Fælleskataloget fra Sachsens VEB-fotofabrikker fra 1948 har også Ercona på listen.

Igennem Ercona kameraets produktionstid blev firmabetegnelserne på salgsbrochurerne ofte ændret. På denne brochure fra 1956 nævnes VEB Zeiss Ikon Dresden

Med brochuren "Auf neuer Fahrt" startede Zeiss Ikon AG Stuttgart sit efterkrigsprogram.

VEB Kamera-Werke Niedersedlitz fremstillede i 1957 dette prospekt for Ercona II, som dog blev produceret hos VEB Zeiss Ikon. Men både kameraet og prospektet savner enhver henvisning til navnet Zeiss Ikon.

først igen erhverve de populære kameraer fra juli 1949. Disse første efterkrigsprodukter (fremstillet af førkrigs kamera-dele) genkender samleren ved en lille femtakket stjerne bag serienummeret. På dette sted bør også det lille Klein-Ikonta nævnes, som var et helt nyudviklet kamera i småbilledformatet 24x36 cm (se Objektiv nr.162 side29).

Hverken Zeiss Ikon AG i Stuttgart eller VEB Zeiss Ikon in Dresden sad med hænderne i skødet med henblik på videreudvikling af den afholdte Ikonta kameramodel. Både øst og vest fortsatte med at forbedre kameraet.

Ikonta II - Mess-Ikonta

Den første vesttyske Ikonta model 521/2 fik forfinet udseendet med en ny type topdæksel. Det nye Ikonta II type 523/2, nu forsynet med en optisk gennemsynssøger, nåede kun den korte tid fra februar 1952 til juni 1954 i handelen. Derimod forblev Ikonta type 542/2 på markedet indtil 1956. Modellen havde allerede været præsenteret på photokina 1951 og blev kaldt Mess-Ikonta eller Ikonta M, takket være den indbyggede men ukoblede afstandsmåler. Springkamerakonstruktionen er baseret på grundtypen Ikonta 521/2 fra 1938.

To gange vest - en gang øst: Ikonta 521/2 til venstre blev efter krigen fremstillet fortrinsvis af endnu forhåndenværende dele, men det anvendte Tessar 1:3,5/106 (!) kom fra Zeiss-Opton i Oberkochen. Ved siden af er gengivet de identiske to kameraer Ikonta (Zeiss Ikon AG Stuttgart) og Ercona (VEB Zeiss Ikon Dresden).

Ercona - Exona - Ercona II

Det østtyske Ercona (I) fik i februar 1952 et "2-format-udstyr". Ved hjælp af en indlægningsmaske kunne der tages 12 optagelser på 6x6 cm, i stedet for de hidtidige 8 optagelser på 6x9 cm. Søgeren var blevet forsynet med en tilsvarende klap, men fotografen skulle allerede før han isatte rullefilmen vide, hvilket format han ville tage billederne på. I september 1956 fik Ercona kameraet et forbedret kamerahus og et helt nyt topdæksel. Den hidtidige klapsøger var blevet erstattet af en optisk gennemsynssøger med integreret 6x6cm-maske. Det forbedrede Ercona (I) kunne man nemt have kaldt Ercona II, men det skete ikke lige med det samme. VEB Zeiss Ikon Dresden leverede et kamera, som den dag i dag kalder på spørgsmål. Det nye

Allerede i maj 1951 kom Mess-Ikonta (Ikonta M) 524/2 med indbygget afstandsmåler på markedet.

Zeiss Ikon AG Stuttgart annoncerede kun i kort tid for det moderniserede Ikonta II (IIc) 523/2 med ny optisk søger og en blødt fungerende udløser på topdækslet. Kameraet blev leveret fra efterår 1951. Begge sidstnævnte modeller bygger på Ikonta 521/2 fra 1938.

springkamera blev først præsenteret under betegnelsen **Exona**, men kun i et antal på ca. 1500 stk., indtil det i 1957 alligevel blev omdøbt til **Ercona II**. Mange samlere har aldrig hørt om **Exona**. Den relevante litteratur over østtysk kameraproduktion nævner det også kun sporadisk, og de så sjældent eksisterende brugsanvisninger til Exona og Ercona II bekræfter det. Om den første betegnelse Exona var udslagsgivende ved stridigheder om produktnavnet mellem firmaerne i øst og vest, vides ikke i dag. Enkelte eksemplarer blev leveret med den vesttyske Prontor SVS-lukker, selv om der på dette tidspunkt ingen handelsforbindelser eksisterede mellem Zeiss Ikon øst og vest. Om det drejede sig om et specielt eksport-produkt kan ikke slås fast i

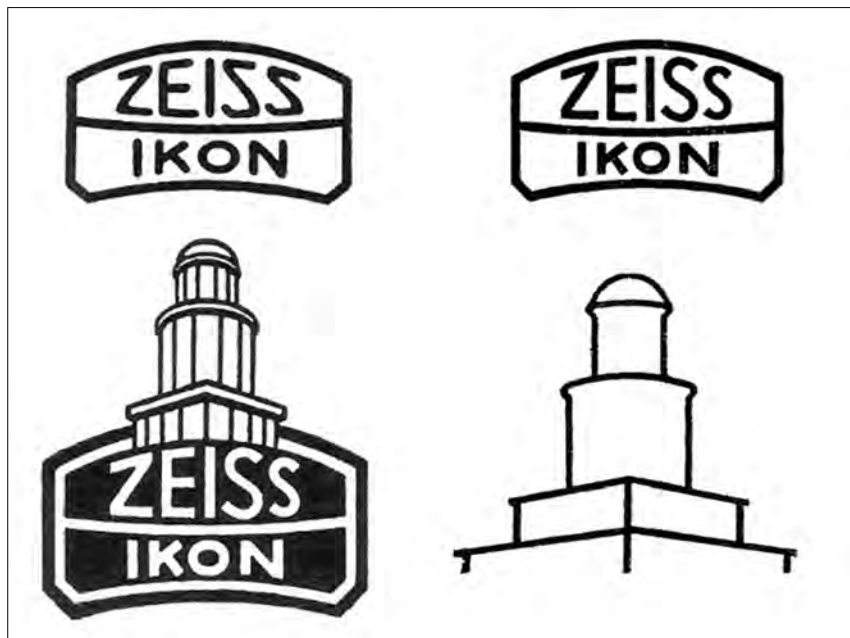
dag. Unighederne om varemærker og navnerettigheder blev bilagt i årene 1958/60. Det var ikke dem, men købernes faldende interesse i rullefilmskameraerne, der blev årsag til, at Zeiss Ikon AG Stuttgart efter 1956 ikke mere førte Ikonta i prislisten, og siden 1960 slet ingen rullefilmskameraer.

VEB Zeiss Ikon Dresden blev i 1958 til VEB Kinowerke Dresden og indstillede produktionen af Ercona II i 1960. Om der i slutfasen overførtes noget af produktionen til VEB Kamera-Werke Niedersedlitz (KW), er ikke til at slå fast med sikkerhed.

Firmaprospekternes oplysninger behøver ikke altid svare til virkeligheden.

Exona til venstre (muligvis en eksportmodel) er udstyret med Tessar 3,5/105 nr.4.580.639 og vesttysk Prontor-SVS centrallukker. Kamerahuset har serienr. 000100. Exona kameraet i midten har serienr. 000903 og er forsynet med Tessar 3,5/105 nr.4.472.736. Ercona II til højre med serienr. 001526 har til gengæld et Novonar 4,5/110 objektiv monteret. Begge sidstnævnte modeller er forsynet med en Tempor-lukker fra Dresden. Med sikkerhed har navnet Exona været planlagt fra starten af, men fandt kun anvendelse ved ca. 1500 eksemplarer fra septemer 1955 til oktober 1956.

Fire logoer som kameraerne blev solgt under.

Øverst t.v. Zeiss Ikon
AG fra 1929 til 1937.

Øverst t.h. Zeiss Ikon
AG fra 1938 til 1956.

Nederst t.v. VEB Zeiss
Ikon fra 1952 til 1956.

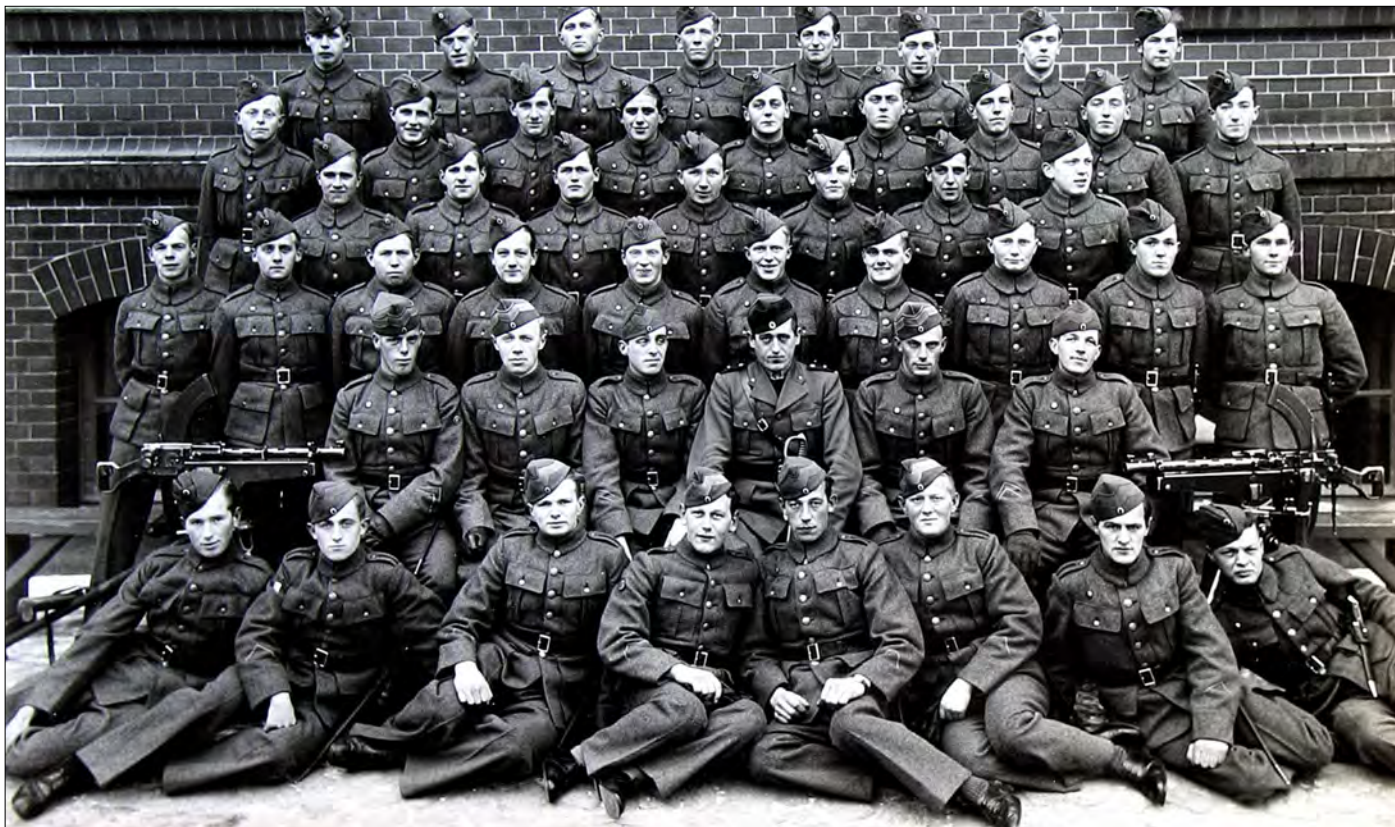
Nederst t.h. VEB Zeiss
Ikon fra 1956 til 1958.

Fotograf Thomas Christesen

Del 3 af 3

Jan Rasmussen

At tage et gruppefoto

Når Thomas Christesen fotograferede soldatergrupper, var intet overladt til tilfældighederne. Mange har fortalt om den forestilling, der udspillede sig. Først skulle opstillingen på bænke give mulighed for mange rækker, hvor alle ansigter kunne ses. Derefter sikrede han sig med direkte tilråb, at alle skråhuer sad på skrå. I front skulle benene fremtræde ens, helt fremme skulle der pyntes med nogle få soldater, der symmetrisk slængede sig omkring centrum. Yderst på siderne kunne der garneres med et par maskingeværer eller morterer. Når al denne råben og flytten rundt var afsluttet, ankom kaptajnen, hovedpersonen til den tomme plads i midten af anden ræk-

Fig. 18. Opstilling på bænke til gruppefotografering. 3. Bataljon, 5. Kompagni, 1. Deling, Haderslev 1939. Fotografi, Historisk Arkiv for Haderslev Kommune.

ke. Så var det, at Thomas Christesen på sønderjysk sagde: "å, nu kommer den gamle skier, så gær æ!" (åh, nu kommer den gamle sjover(?), så går jeg!). Den respektløse tale fik alles opmærksomhed, hvad bliver det næste!? På det tidspunkt var Thomas Christesen klar ved sit apparat på stativet, og han trykkede på udløseren i det øjeblik alles øjne var rettet mod ham, han havde dem i sin hule hånd (Fig. 18).

Collage

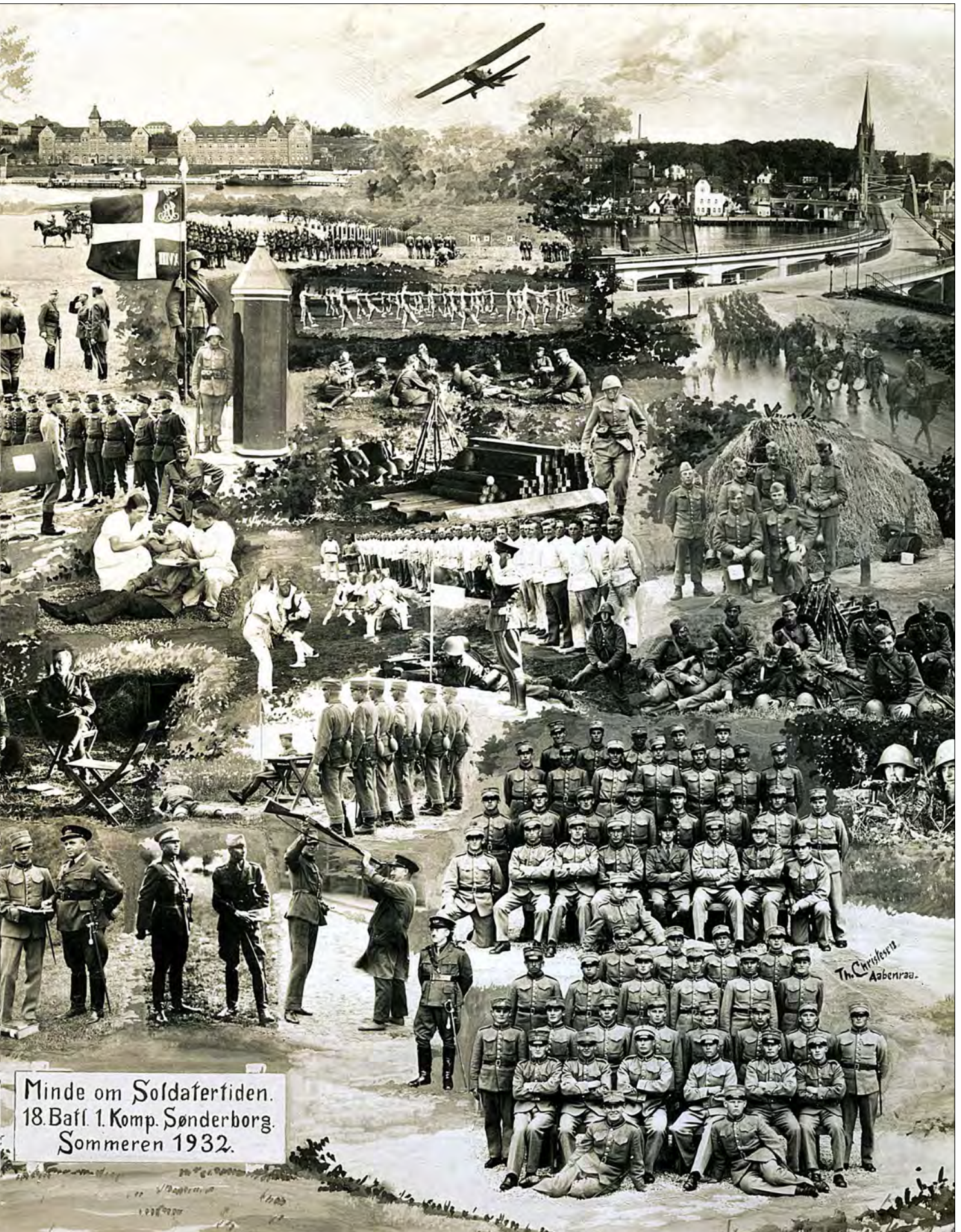
Blandt soldaterfotografierne udgør de store kompagnigruppefotografier en særstilling. Et 24x30 cm stort gruppefotografi med masser af hverdagsituationer klippet og limet sammen omkring kasernen. Dybbøl Mølle oppe i venstre hjørne, ned i venstre hjørne altid en gasmeldesirene, skydende kanoner, regimentets fane i midten, officerer og grupper af soldater neden for midten og med flyvemaskiner på himmelen. Rigeligt med retouche for at få de forskellige fotografier til at passe sammen. En kompakt collage med masser af indhold og et godt udgangspunkt for en fortælling om "dengang jeg var soldat". Thomas Christesens datter Henriette fortæller, at det var en tysk kunstmaler, der lavede retouchearbejdet mellem de opklæbte fotografier. Thomas Christesens kone var skeptisk: ville soldaterne købe fotografierne, hvis de vidste, at en tysker havde deltaget i fremstillingen, eller var han i virkeligheden spion? Jeg tror, at kunstmaleren er den samme person, som Thomas Christesen købte fotopapir af til sine første postkort i 1920, og efter 1940 ser samarbejdet ud til at slutte (Fig. 19).

Fig. 19. Collage, Minde om soldatertiden, Sønderborg 1932.

Fotografi, privat samling.

Minde om Soldatertiden.
18. Bataillon 1. Komp. Sønderborg.
Sommeren 1932.

Fotograf omkring besættelsen

Fotografierne fra tyskernes besættelse af Danmark d. 9. april 1940 solgte Thomas Christesen som bestillingsarbejde, 9x6 cm fotografier. Billederne blev ikke bragt i aviserne. Kaptajn Arne Stevns indsamlede i løbet af sommeren 1940 breve fra soldater, der deltog 9. april, og disse breve udgav Steen Hasselbalchs Forlag 26. oktober 1940 i bogen "9. April".

Den 9. december 1940 gengives nogle af Thomas Christesens fotografier som trykte kort samlet i en kuvert, 28 stk., fra forlaget Poul Branner Kbh., som en billedskildring af begivenhederne 9. april.

Trods den tyske censur får den almindelige danske befolkning her en enestående mulighed for at danne sig et indtryk af, hvad der skete ved besættelsen 9. april 1940. Billed-Bladet trykker enkelte af billederne 19. november 1940.

Soldaterfotografier fra 1940-45 har det ikke været muligt at finde, trods det at de danske garnisoner i Jylland først ophæves 15. november 1942.

Thomas Christesen fotograferede terrænsportsforeningen i Aabenraa, udbrydere fra KU (Konservativ Ungdom), der forsøgte at holde unge mennesker væk fra nazisterne. Siden blev der her rekrutteret folk til illegalt arbejde.

Han fotograferede oprydningen efter engelske bomber i Tønder og resultaterne af sabotager mod togdriften. Portrætter af tyske soldater findes også i hans arkiv.

Maj 1945 er en travl tid for Thomas Christesen. Der findes en stor samling fotografier, der skildrer de hektiske majdage i Sønderjylland. Illegale folk og våben, der dukkede frem i lyset (Fig. 20). Tyske og engelske soldater, der holdt

Fig. 20. Frihedskæmpere 5. maj 1945, Aabenraa. Modstandsbevægelsens transportgruppe foran automobilværkstedet I.M.Jensen. Det regnede. Fotografi, privat samling.

vagtskifte på Hotel Grand. Den tyske hærs bevæbnede udmarch fotograferedes ved grænsen, hvor næsten alt fratages dem. 250.000 soldater forlader Danmark på få uger. Dansk politi, der igen var klar, internerer folk, der havde samarbejdet med tyskerne (Fig. 21).

Thomas Christesen fotograferede de store politiske møder om fremtidens Sønderjylland. Men fremstiller også en billedserie, der skildrede det sønderbombede Nordtyskland fra en motorcykeltur sidst i maj 1945. Neumünsters ødelagte jernbaneterræn og Hamborgs ruiner. På samme tur fotograferer han i Neuengamme koncentrationslejr. Hans svigersøn mistede her livet i foråret 1945.

Feltfotografen på røvskubber

I 1945 var Thomas Christesen 62 år. Han boede stadig i Aabenraa med sin kone. Han havde på cykel holdt sin fotograf forretning i gang under besættelsen. Hurtigt var der igen danske soldater, der skulle fotograferes. Nu i engelske battle-dress. Og våben og køretøjer var engelske og amerikanske. Snart kom Thomas

*Fig. 21. Politiet er tilbage efter 5. maj 1945, Aabenraa.
Fotografi, privat samling.*

Christesen rundt på knallert, "røvskubber" (cykler med hjælpemotor) af forskellige fabrikater. Nye former for gruppefotografier opstod. Hver enkelt soldat blev portrætteret, og gruppebilledet var simpelthen alle enkelt-portrætterne med navn klæbet op på et ark. Men stadig tilbød Thomas Christesen fotografier fra den daglige træning og fra store øvelser. Store papirark ophængt på kasernerne med mange nummererede fotografier, som kunne bestilles enkeltvis. På de store efterårsøvelser overnattede Thomas Christesen i eget telt, opsat af forsvaret (Fig. 22). De menige oplevede ham som et festligt indslag. En fotograf, der var glad for at færdes og spise blandt menige soldater, men som også satte pris på samværet med officererne om aftenen.

Fig. 22. Thomas Christesen overnatter i telt på stor efterårsøvelse. Fotografisk postkort, privat samling.

Fig. 23. Th. Christesen fylder 70 år. Fotograf Th. Lawaetz. Fotografi, privat samling.

De sidste ruller film

I 1953 holder Thomas Christesen sin 70 års fødselsdag. Stuen var ryddet og borde stillet op i et T, og familie og bekendte var inviteret. Fotografkollegaen Th. Lawaetz var inviteret til at fotografere gæsterne, som siden hver fik et lille album med festens fotografier. Et af fotografierne (Fig. 23) viser Thomas Christesen, der har rejst sig efter middagen. Tobakstågerne ligger tæt i den varme stue. Han takker gæsterne og en særlig varm tak til de fremmødte officerer, som han i så mange år har arbejdet sammen med.

Thomas Christesen havde fået en ny NSU knallert. Den bragte ham og hunden Snuki rundt til hans fotografarbejde. I 1958 var han involveret i et trafikuheld med en lastbil på Varnæsvej i Bovrup. Han blev overført til Sygehuset i Odense. Her lå han bevidstløs. Datteren Henriette nåede at komme fra Helsingør, hvor hun boede. Hun fortæller, at hun fik et klem i hånden, inden han dør 30. juli 1958.

Afsluttende betragtninger

Et fotografi forestiller Thomas Christesen stående ved siden af sin knallert (Fig. 24). Det er taget ved militærforlægningen Søgård. Han står i gården i en lun sol. Hans lædertaske til film og kamera er spændt på bagagebæreren. Om halsen har han et fotografiapparat, det er åbent. Han har måske lokket en til at tage fotografi- et, eller har han sat apparatet med selvudløser på stativ? En selfie? Jeg tror, det er afslutningen på en god dag. En dag, hvor han har fotograferet soldaterne i "den gode krig".

Side 21:

Fig. 24. Fotografen Thomas Christesen på arbejde på Søgård ca. 1950. Fotografi, privat samling.

"Den gode krig" som en modsætning til den krig, han har natlige mareridt om. Den, hvor han skriger og vågner op, badet i sved. Ikke den krig 1914-1918, hvor han så så meget smerte og ødelæggelse, og hvor hans krop fik så mange ar, der viste, at han var tæt på at miste livet. Nej, han kommer lige fra "den gode krig", hvor der er et godt kammeratskab, hvor ingen kommer til skade, og alle kommer med hjem til aftensmad. Han elskede at færdes blandt soldaterne og fotografere dem. Soldaterfotografen.

Kilder:

1. *Rapport om Kampene ved Lundtoftbjerg og syd for Aabenraa den 9. april 1940.* København 1941. Det Kongelige Garnisons Bibliotek.
2. *Invalidenævnet i Sønderborg. Journalnr. I-1872.* Landsarkivet i Aabenraa
3. John T. Lauridsen: *Dansk nazisme*, 2002.
4. Avisen *Hejmdal* 1920-1958, Aabenraa.
5. Hülsemann: *Geschichte des Infanterie-Regiments von Manstein (Schleswigches) Nr.84 1914-1918, Bind I og II.* Det Kongelige Garnisons Bibliotek.
6. C.J. Bech m.fl.: *Befrielses dage i Sønderjylland, Gensyn med Tyskland-To Dage i det fjerde Rige.* DYPO, 1946
7. *Værnenes politik – politikernes værn*, Palle Roslyng Jensen. Books.google.dk
<https://milhist.dk/%EF%BB%BFden-tyske-besaetelse-af-danmark/>
8. Sammen drag af Den parlamentariske Kommission. *Fuld besked om 9. april 1940.* Bjørn Svensson 1946.

Arkiver:

Institut for Sønderjysk Lokalhistorie, Aabenraa. Telegrafregimentets historiske samling, Fredericia. Kort og billedsamlingen, Det Kongelige Bibliotek, Køben-

havn. Haderslev byarkiv, Haderslev. Frihedsmuseet, København. Lokalhistorisk arkiv for gl. Tønder Kommune. Lokalhistorisk arkiv for Tinglev Kommune.

Personer, der hjalp:

Henriette Lyck. Helge Moosmann, Haderslev kaserne. P.C.Rochler, Telegrafregimentets historiske samling, Fredericia. Bent Esbensen, Aabenraa. Leif Thy, Aabenraa. Jytte Hansen, Sønderborg. Janne Nissen, ISL, Aabenraa. Hermann Köhler, Aabenraa. Jytte Lyngroth, Aabenraa. Rosa Lyck, Aabenraa. Tage Petersen, Aabenraa. Thomas Moshage, Løjt. Viggo Møballe, Tønder. Åge Hansen, Kruså. Åge Andersen, Toftlund. Dan Obling, Toftlund. Kirsten Lyck, Høruphav. Peter Witt, Haderslev. Ole Hesager, Gørløse. Gerhard Ryding, Ishøj.

Copyright: Bæravler Jan Rasmussen, Stensgårdsvej 45, Nørre Haritslev, 9800 Hjørring, tlf 2029 6777, jebrasmussen@gmail.com

Alle fotografier er af fotograf Thomas Christesen, undtagen (Fig. 23) af fotograf Th. Lawaetz.

120-filmen fejrer 120 års jubilæum

Bjørn A. Nielsen

I vor moderne tidsalder, hvor den tekniske udvikling foregår så ufattelig hurtigt, ikke mindst inden for fotografering, er det tankevækkende, at den rullefilm (1), vi kender som 120-filmen, og som blev introduceret i oktober måned 1901, stadig er i produktion nu 120 år senere. Selve filmen, celluloidstrimlen med det lysfølsomme lag, er naturligvis blevet forbedret i den forløbne tid, både hvad angår dens base og det lysfølsomme lag, og nye filmtyper er kommet til, farvefilm, lysbilledfilm og mange andre, men selve den praktiske udformning er forblevet den samme. Det er den, der kan fejre jubilæum.

120-filmen blev skabt til No. 2 Brownie, som blev lanceret i 1901 (dette er dog versionen med fast monteret filmfremføringsnøgle fremstillet 1902-04). Her sammen med en Kodak Ektar 120 farvefilm med udløbsdato februar 2023. Den er sandsynligvis fremstillet i 2021, 120 år efter at 120-filmen blev introduceret.

Siden fotograferingens oprindelse stræbte mange, deriblandt den unge George Eastman, på at finde et alternativ til de tunge og skrøbelige glasplader som base for det lysfølsomme materiale. I 1884 in-

troducerede han "Eastman Negative Paper" på en base af papir, som efter fremkaldelsen blev gjort tilstrækkelig transparent ved at behandle det med olie. Papirbasen gjorde det muligt for George Eastman at skabe de første rullefilm. I 1889 kunne han præsentere den første kommercielle "transparente" rullefilm på en base af cellulose nitrat, "celluloid" (2).

Den klassiske rullefilm, hvor selve filmstrimlen i hele sin længde er rullet op sammen med en lystæt papirstrimmel, blev imidlertid skabt af Samuel N. Turner, som fik bevilget patent på konstruktionen i 1895. Papirstrimlen tjente ikke kun til at beskytte filmen imod lys. På bagsiden af papirstrimlen var der trykt fortløbende numre, som kunne aflæses gennem et lille rødt vindue i kameraets

(1) Rent sprogligt betegner ordet "film" blot celluloidstrimlen med det lysfølsomme lag. Den komplette rullefilm bestående af film, dækpapir og spole, blev af Kodak oprindelig betegnet "cartridge". Imidlertid benyttes "film" ofte i almindelig omtale også som betegnelse for dette komplette produkt. Denne praksis er fulgt her. Forhåbentlig vil den rette betydning i hvert enkelt tilfælde fremgå af sammenhængen. "120-filmen" (og andre tilsvarende) henviser i alle tilfælde til den komplette rullefilm.

(2) Om Kodak og rullefilmens tidlige historie se: Objektiv nr.43, september 1988, og nr. 52, april 1991.

Kodak rullefilmspoler. Fra venstre: 117-spole med trækærne til det oprindelige Brownie (No. 1), mærket: "BROWNIE / E. K. CO."

120-spole med trækærne til No. 2 Brownie, mærket: "BROWNIE - KODAK".

620-spole helt af metal indført i 1932 til Kodaks nye Six-20 kameraer, mærket "KODAK FILM / 620".

120-spole helt af metal, mærket: "KODAK FILM".

120-spole af plastik, mærket: "KODAK / 120" og "SPOOL MADE IN ENGLAND".

De to først viste spoler har endestykker med ombøjet kant som patenteret af J. H. Haste (US 907,796). Ansøgningen blev indsendt i juni 1907, så de to spoler er næppe fremstillet tidligere end det.

bagside. Når næste nummer dukkede op i vinduet, var filmen ført tilstrækkelig langt frem til næste optagelse, og nummeret viste, hvor meget af filmen, der var brugt. En filmtæller, der aldrig gav problemer, genial i al sin enkelthed.

Turners opfindelse blev brugt første gang i The Boston Camera Company's kamera "Bulls-Eye", som kom på markedet i 1892. Det blev en så stor succes, at George Eastman ville være med. Efter at have forsøgt sig med kopier af Bostons kamera, løste han den deraf følgende patentstrid ved at købe Boston Camera Company og dets patenter.

George Eastman ønskede at gøre fotografering tilgængelig for alle, så han søgte hele tiden at udvikle billigere kameraer. Han tjente sine penge på at sælge film til kameraerne. I 1900 skrev han fotohistorie ved at lancere den første "Brownie", et bokskamera fremstillet af pap, der kunne sælges for blot én dollar. Det var skabt af F. A. Brownell, som på det tidspunkt var Eastman Kodak Company's vigtigste kamerakonstruktør. Det brugte en film efter Turners patent, der gav 6 optagelser i formatet 6x6 cm (2 1/4 x 2 1/4 in.) på en 61,5 mm bred filmstrimmel.

Den lystætte papirstrimmel til en nyere Kodak Verichrome Pan 120-film med optagelsesnumre for tre formater. Nederst markeringer for det oprindelige 6x9 format, i midten markeringer for formatet 6x6 og øverst markeringer for 6x4½.

Brownie (senere kendt som "No. 1 Brownie") blev en så stor succes, at Eastman Kodak Co. året efter, i 1901, lancerede "No. 2 Brownie". Det var dobbelt så dyrt, to dollar, men så var der også indbygget to søgere. Det tog optagelser i formatet 6x9 cm (2¼x3¼ in.) på en filmstrimmel med samme bredde som filmen til det første Brownie; men for at få plads til det samme antal optagelser var filmen til No. 2 Brownie længere. Derfor blev filmrullen tykkere, og følgelig måtte spolens to endestykker have noget større diameter. Selv om den endnu ikke havde fået sit eget navn, var det denne film, der siden hen blev berømt som 120-filmen.

Faktisk var 6x9-formatet blevet indført af Kodak (3) allerede i 1898 med kameraet "Folding Pocket Kodak", som brugte en film i samme bredde, men med plads til 12 optagelser, på en endnu tykkere spole. Det var denne film, der blev tilpasset til Brownie og No. 2 Brownie.

Placeringen af det røde vindue røber, hvor optagelsesnumrene var trykt på den lystætte papirstrimmel. På filmen til den første Brownie var de trykt på midten af

strimlen, mens de på filmene til Folding Pocket Kodak og No. 2 Brownie var anbragt langs den venstre kant (i filmfremføringsretningen).

Eastman Kodak Co.'s tidlige rullefilm havde tilsyneladende navn efter de kameraer, som de var blevet fremstillet til; eller man henviste til dem ved hjælp af negativformatet og antallet af optagelser på den pågældende film. Da Kodak i de tidlige år fremstillede et mylder af forskellige rullefilm, blev det naturligvis hurtigt uoverskueligt, så omkring 1913 indførte Kodak et nummersystem, hvor rullefilmene blev givet fortløbende numre startende med rullefilmen til "No. 2 Bullet" (Eastman's kopi af Boston's Bullseye) fra 1895, som fik nummer 101. Filmen til Folding Pocket Kodak fik nummer 105, filmen til den første Brownie fik nummer 117, og endelig fik filmen til No. 2 Brownie nummer 120.

(3) Kodak var oprindelig blot navnet på George Eastmans første rullefilmskamera i 1888. I 1892 oprettede George Eastman firmaet "Eastman Kodak Company". Det er stadig det officielle navn for moderfirmaet i USA. Datterselskaberne i udlandet blev imidlertid almindeligvis navngivet "Kodak", fx. Kodak Ltd. i England og Kodak AG i Tyskland. Overalt, også i USA, benyttes i almindelig omtale betegnelsen "Kodak" for hele molevitten. Den praksis har jeg valgt at følge her.

Selv om det absolut ikke var enerådende på den tid, blev 6x9-formatet meget populært. Det var et godt kompromis. Et simpelt kontaktaftryk gav et fotografi af rimelig størrelse til fotoalbummet, uden at fotografen blev belemet med et urimelig stort kamera. Kodak fremstillede snart andre mere avancerede kameraer til 120-filmen.

Kodaks produkter blev fra første færd markedsført i Europa, hvor mange fabrikanter konstruerede kameraer, der benyttede 120-filmen, og producerede deres egne udgaver af filmen. Disse fabrikanter benyttede deres egne betegnelser for filmen. Det medførte, at 120-filmen almindeligvis blev omtalt som "den almindelige rullefilm 6x9 med 8 optagelser" (vedr. antallet af optagelser se nedenfor). I Tyskland var markedet bedre organiseret. Her blev 120-filmen betegnet "B2" (eller "B II") evt. "B2 8". "B1" var betegnelsen for 117-filmen, og den noget mindre 127-film, oprindeligt indført med det lille "Vest Pocket Kodak" i 1912, blev benævnt "A".

I 1914 lancerede Kodak "Autographic"-funktionen i alle deres sammenfoldelige kameraer. En sprække i bagsiden af kameraet, dækket af en klap, gjorde det muligt at skrive oplysninger om motivet på det lille mellemrum på filmen mellem optagelserne, hvis der var sat en særlig Autographic-film i kameraet. Autographic-versionen af 120-filmen blev kaldt "A-120". Hemmeligheden lå i beskyttelsespapiret, da selve filmen var den samme, og autographic-kameraerne kunne stadig bruge den normale 120-film.

I 1932 indførte Kodak en ny 620-film til erstatning for 120-filmen. I realiteten var det den samme film, blot rullet på en ny slankere spole, som krævede mindre plads i kameraet. Produktionen af Kodak-kameraer til 120-filmen blev straks stoppet, og der blev lanceret nye kameramodeller for 620-filmen. Da de to spoler var forskellige, kunne 620-filmen ikke bruges i de gamle 120-kameraer, ligesom 120-filmen ikke kunne sættes i de

nye 620-kameraer. De sammenfoldelige kameraer til den nye film blev fikserede, da de var fladere i sammenfoldet stand, men det har nok ikke generet Eastman Kodak Co., at købere af de nye Kodak-kameraer var tvunget til at sætte en Kodak-film i apparatet.

Kodaks konkurrenter hoppede ikke på den nye film, de fortsatte med at producere 120-film og kameraer dertil. Det marked ville Kodak naturligvis ikke miste, så Kodak fortsatte ligeledes med at fremstille 120-filmen.

På trods af at spolen var slankere, havde den nye 620-film 8 optagelser i formatet 6x9, hvilket Kodak ikke undlod at nævne i lovprisningen af den nye film. Det var jo lidt fjollet at rode med to forskellige filmlængder i produktionen, så 120-filmen fik i al stilfærdighed tilføjet 2 optagelser, således at også den havde 8 optagelser, sådan som vi nu kender den.

De andre filmfabrikanter begyndte snart at fremstille 620-filmen, så nu var der to identiske film på markedet på to forskellige spoler. Brugere måtte nu huske at fortælle deres fotohandler om den ønskede 6x9-film skulle have "træspole" (120-filmen) eller "metalspole" (620-filmen). Selve stammen i 120-spolen var oprindeligt af træ. Med tiden blev også den fremstillet udelukkende af metal ligesom 620-spolen, men mange fortsatte med at bede om "med træspole", når de købte en 120-film.

I 1929 kom TLR-kameraet Rolleiflex, som gjorde det gamle 6x6-format populært igen. Både Rollei og de andre fabrikanter af 6x6-kameraer valgte at konstruere deres nye kameraer for 120-filmen. Men nummereringen af optagelser på 120-filmens beskyttelsespapir var for formatet 6x9. Konstruktørerne kunne have valgt at benytte den første Brownie's 117-film, som jo netop var en 6x6-film, og som stadig blev produceret, men de har nok ment, at 6 optagelser var for lidt. De blev derfor tvunget til at indbygge et mekanisk tælleværk i kameraerne.

På disse kameraer, der alle benytter 120-filmen, røber placeringen af det røde vindue kameraets format. Fra venstre:

a) No. 2 Brownie i det oprindelige format 6x9. Bemærk at Kodak bokskameraer, i modsætning til normal praksis hos andre fabrikanter af bokskameraer, har opsamlespolen, "den tomme spole", siddende nederst i kameraet, således at filmen bevæger sig nedad, når den spoles frem.

b) Zeiss Ikon Super Ikonta 530 fra 1934-35 i halv-formatet 6x4½. Da 120-filmen endnu ikke havde fået markeringer for dette format, har kameraet to røde vinduer, således at det kunne benytte den oprindelige markering for 6x9 formatet. Dette kamera har opsamlespolen øverst, således at filmen bevæger sig opad, når der spoles frem. Derfor er de to vinduer i modsatte side i forhold til No. 2 Brownie, selv om markeringerne for 6x9 selvfølgelig er i samme side på filmens beskyttelsesstrimmel.

c) Zeiss Ikon Super Ikonta 531 fra 1948 stadig i halv-formatet 6x4½, men nu havde 120-filmen fået markeringer for 6x4½-formatet. Derfor kun et rødt vindue. Siden Super Ikonta'en fra 1934 har Zeiss Ikon's teknikere imidlertid vendt op og ned på filmfremføringen, således at filmen nu ruller nedad. Det røde vindue sidder derfor i samme side af kameraet, som de tidligere to røde vinduer, selv om mærkningen for 6x4½ er i den modsatte kant af beskyttelsesstrimlen.

d) Zeiss Ikon Tengoflex fra omkring 1942 (se Objektiv nr. 57, bagsiden; nr. 58, s.57-58; nr.60, s.53; nr.70, s. 48) i formatet 6x6. Nu havde 120-filmen fået markeringer for dette format midt på beskyttelsesstrimlen, så et tællværk var overflødigt, der er blot et rødt vindue midt på bagsiden.

Endnu et nyt format dukkede op i 1933, da Zeiss Ikon lancerede kameraer som kunne tage 16 optagelser i halvformatet 6x4½ på den almindelige 120-film. Det var vist ikke deres ide, men det var tilsyneladende Zeiss Ikon, der fandt på at forsyne kameraerne med to røde vinduer, således at nummereringen for 6x9 kunne benyttes. Fotografen tog et billede, når nummeret dukkede op i det nederste vindue. Den efterfølgende optagelse blev taget, når det samme nummer viste sig i det øverste vindue. Ganske smart fundet på.

Egentlig var det jo nærliggende at trykke optagelsesnummerering for alle tre formater: 6x9, 6x6 og 6x4½, på 120-filmens beskyttelsespapir. Hvornår det skete er lidt usikkert, men i slutningen af 1930'erne havde 120-(B2-)filmen (og 620-filmen) foruden den sædvanlige optagelsesnummerering for 6x9 langs beskyttelsespapirets venstre kant (i filmfremføringsretningen) også numre for 6x6 på midten af beskyttelsespapiret og for 6x4½ langs den højre kant. 120-filmen var blevet en universalfilm.

I 1950'erne og 60'erne blev 24x36 formatet det foretrukne format for langt hovedparten af de seriøse amatørfotografer og for mange professionelle fotografer. Dette førte til det paradoks, at 120-filmen på en gang blev brugt i de billigste begynderkameraer og i de dyreste mellemformatkameraer. I de billige kameraer fik den dog hård konkurrence fra den lidt mindre 127-film, som tillod konstruktionen af mindre, fiksere kameraer.

I 1963 lancerede Kodak "Kodapak"-kassetten, også kendt som "Instamatic"- eller 126-kassetten. Sidstnævnte betegnelse har intet at gøre med de gamle rullefilm. Denne nye kassette, der gav optagelser i formatet 28x28 mm på en 35 mm film, benyttede sjovt nok stadig Turners opfindelse, idet filmen i kassetten var rullet op sammen med en papirstrimmel med optagelsenumre, som kunne læses gennem et vindue i Instamatic-kameraets bagside.

I årene derefter blev de billige kameraer til rullefilm fortrængt af Instamatic-kameraer (og billige 35 mm kameraer), men 120-filmen var fortsat den foretrukne film i mellemformatkameraer. I 1965 kom 220-filmen. På samme spole som 120-filmen, men dobbelt så lang. For at få plads var beskyttelsespapiret udeladt. I stedet var der en kort papirstrimmel i hver ende af filmen, som beskyttede filmen, når den var rullet sammen. Denne film kunne naturligvis ikke bruges i kameraer med Turners røde vindue. Desuden kunne 220-filmen kun bruges i kameraer, hvor trykpladen var tilpasset den tynde film. Produktionen af 220-filmen stoppede ved udgangen af 2018.

Hvor utroligt det end lyder, udgik 105- og 117-filmen først af Kodaks sortiment i 1949. 117-filmen var endog stadig med i et belgisk Kodak-katalog i oktober 1951. Den kan have overlevet så længe som et alternativ til 120-filmen, når fotografen kun skulle lave få optagelser. Dette blev i hvert fald foreslået af Voigtländer i brugsanvisningen til den første udgave af 6x6 kameraet "Brillant" fra 1932, som var konstrueret til at bruge 120-filmen. 620- og 127-filmene gik ud af produktion i 1995. Instamatic-kameraernes 126-filmkassette, som i høj grad havde fortrængt disse rullefilm holdt ikke meget længere, Kodak ophørte at fremstille den ved udgangen af 1999.

Trods digitalfotograferingens forrygende fremmarch har 120-filmen (og 135-filmen) overlevet indtil nu. Et hurtigt kik på internettet viser, at der stort set ikke længere produceres kameraer til 120-filmen, men samme sted kan man finde et overraskende stort udbud af 120-film. Man ser da også nu flere og flere fotografer, også blandt de unge, som foretrækker at fotografere på "rigtig film".

William Fox Talbot

Klaus-Eckard Riess

Tiden skal skrues mere end 13 år tilbage, hvis man ønsker at møde titelpersonens noget bistre og skeptiske blik på en side i vort udmærkede blad *Objektiv* (nr.118). Vor skriveflittige Flemming Berendt har ellers taget Talbot flere gange under behandling, første gang i en artikelserie i 1984 (*Objektiv* nr. 29, 30 og 31).

Søger man under Talbot i databasen for *Objektiv* på DFS's hjemmeside, så dukker navnet kun op 9 gange. Taster man derimod ordet Daguerre ind, så overraskes man af omtrent 60 hits. Dette bevidner den vedvarende interesse for manden, der opfandt verdens første anvendelige fotoproses, som giver meget smukke, skarpe og detaljerede billeder. Dog er de spejlvendte, og der er tale om unikater, som til gengæld højner kendernes og samlernes interesse.

Set med Fox Talbots øjne må det forekomme særdeles uretfærdigt, fordi hans negativ/positiv proces på lang sigt løb af med sejren.

William H. Fox Talbot blev født år 1800 og døde i 1877. Han var så heldig at eje det store og smukke Lacock Abby nær den gamle by Bath, et tidligere Augustiner Kloster, der formentlig kom i familiens eje allerede i 1500-tallet, da klostrene opløstes og den katolske kirke blev til den anglikanske.

Fox Talbot udviklede sig til en særdeles alsidig naturvidenskabsmand, arkæolog, matematiker, fysiker og humanist. Kun 32 år gammel fik han den ære at blive medlem af Royal Society. Han forskede i lysets natur og skrev afhandlinger om

emnet. Han gendigtede Macbeth på græske vers, han kendte til det hebraiske sprog, og han var i stand til at tyde gamle babylonske indskrifter. Sågar hieroglyffer beskæftigede han sig med.

Og så elskede han at rejse. I Italien prøvede han i 1833 at skitsere det dejlige landskab ved hjælp af camera obscura. ”*Det fik mig til at tænke over, hvordan naturens vidunderlige billeder, der dannede sig i objektivets brændpunkt, kunne indfanges, fikseres og på én eller anden måde give et aftryk på papiret*” skrev han.

1834 hjemme i England igen, forsøgte Talbot at realisere sine drømme. Han eksperimenterede med lysets indvirkning på almindeligt skrivepapir, som han imprægnerede med sølvnitrat og fikserede med natriumklorid.

På et tidspunkt fødtes hos Talbot den idé, at det måske var bedst at koncentrere billedstrålerne på en meget lille flade. Til formålet fik han af sin landsbysnedker fremstillet nogle små kamerahuse, som hans kone lidt respektløst kaldte ”musefælder”.

Med sådan en *musefælde* fotograferede Fox Talbot i 1835 vinduet i sit bibliotek. Den anvendte belysningstid var på halvtanden time. Denne optagelse i format ca. 2,5 x 2,5 cm anses i dag for at være verdens første kendte negativbillede.

Vindue i Fox Talbots bibliotek i Lacock Abbey, 1835. Formentlig verdens ældste kendte negativ.

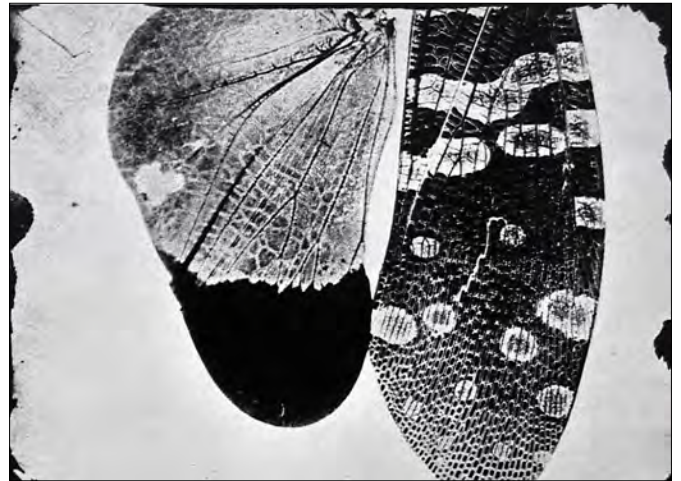

”Photogenic drawing” - sommerfuglevinger.

Videre forsøgte Talbot sig med ”photogenic drawing”, som er en slags kontaktaftryk på lysfølsomt papir af flade motiver som grene, blade, blomster, sommerfuglevinger eller andre smukke ting. Det kan næsten siges, at den gamle teknik af ”typographia naturalis”, som var kendt af trykkerierne på Leonardo da Vincis tid, er blevet vakt til nyt liv af Fox Talbot.

I 1840 opdagede Talbot, at fremkaldesestiden af det latente billede kunne væsentlig forkortes ved brug af gallussyre. Den 8. februar 1841 fik han så patentet sin fotografiske proces under navnet kalotypi, hvor stavelsen kalo er græsk og betyder smuk.

Talbots kalotypier kunne, hvad skarphed og detaljerigdom angår, i starten ikke hamle op med daguerreotypierne. Til gengæld kunne de mangfoldiggøres, fordi de var baseret på en negativ/positiv proces.

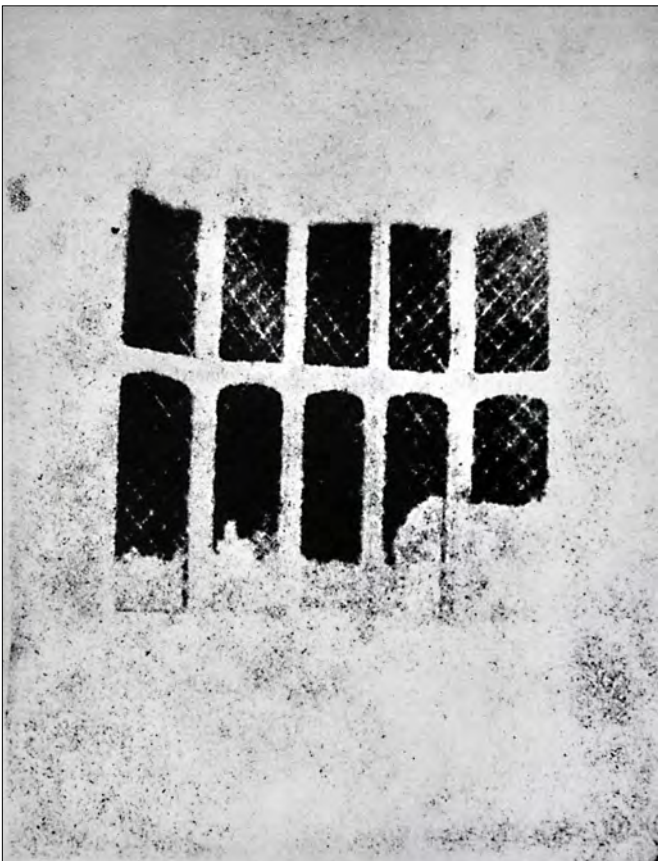

Fox Talbot blev overrasket af Daguerres triumf i Paris den 18. august 1839. Han kom til at se sig selv som en videnskabsmand, der har udviklet en fremragende og for fremtiden lovende proces, men må kigge langt efter anerkendelse. Han ved godt at der ingen fremtid er i daguerreotypiet, og han er bevidst om de store anvendelsesmuligheder for hans eget system. Men der tilkendes ham ikke bare en lille del af den berømmelse, som hr. Daguerre bliver overøst med.

Opskriften på daguerreotypiet blev af den franske stat tilegnet hele verden til fri afbenyttelse. Til gengæld tog Fox Talbot sig godt betalt for sine patenter, ofte for godt og nogle gange alt for grådigt.

1843 åbnede Fox Talbot en fotografisk virksomhed i Reading, som bragte et stort antal fotografiske billeder på markedet. Den 29. juni 1844 udgav han værket ”The Pencil of Natur” på 80 sider med 24 indsatte originale kalotypier, verdens første illustrerede bog. Året efter fulgte den næste bog ”Sun Pictures in Scotland” med 23 fotografier af berømte skotske landskaber, der også kendes fra Walter Scotts romaner.

Fox Talbot erkendte fotografiens store muligheder som værktøj ved registrering af kunstværker. Især interesserede han

”Stigen”, og ”Den åbne dør”, kalotypier fra ”The Pencil of Nature”.

sig for den billedmæssige gengivelse af skulpturer i forskellige belysninger og optagelsesvinkler. Hvad hans eget kunstneriske standpunkt angik, valgte han motiver i de gamle hollænderes smag, som f.eks. billedet af fejekosten i en åben dør eller stigen foran en lade.

Talbot forudsagde anvendelse af mikrofilm. Og han forestillede sig optagelser i mørke omgivelser af genstande, som er usynlige for det menneskelige øjes begrænsede spektrum, men som et fremtidigt fotografisk papir vil kunne optegne. Lyder det ikke som en spådom om det infrarøde fotografi?

Én af billedtavlerne i ”The Pencil of Nature” har undertitlen ”A Scene in a Library” og viser en række af Talbots egne bøger. Titlerne er ikke tilfældig valgt. De markerer hele spændvidden i Fox Talbots interesser.

Fox Talbot var et geni, men han var også stolt og indbildsk. Han opfattede sig selv som den eneste opfinder af fotografien. Daguerreotypien var i hans øjne blevet til ved et tilfælde, der ikke besad megen værdi. Da Scott Archers kolloidium metode vandt frem i 1850’erne, forkyndte han i én af de mange processer han førte, at han betragtede det såkaldte kolloidium bare som en variant.

Men at det var William H. Fox Talbot, der som den første fandt på en negativ/positiv proces, der blev den fremherskende metode i halvandet hundrede år, kan ingen tage fra ham.

Litteratur:

Rudolf Skopek ’Photographie im Wandel der Zeiten’, 1964

André Jammes ’William H. Fox Talbot’, 1971

Michel Auer ’Kameras gestern und heute’, 1975

Artikler i forskellige udgaver af Objektiv.

Nogle af Fox Talbots bøger, kalotypi fra ”The Pencil of Nature”.

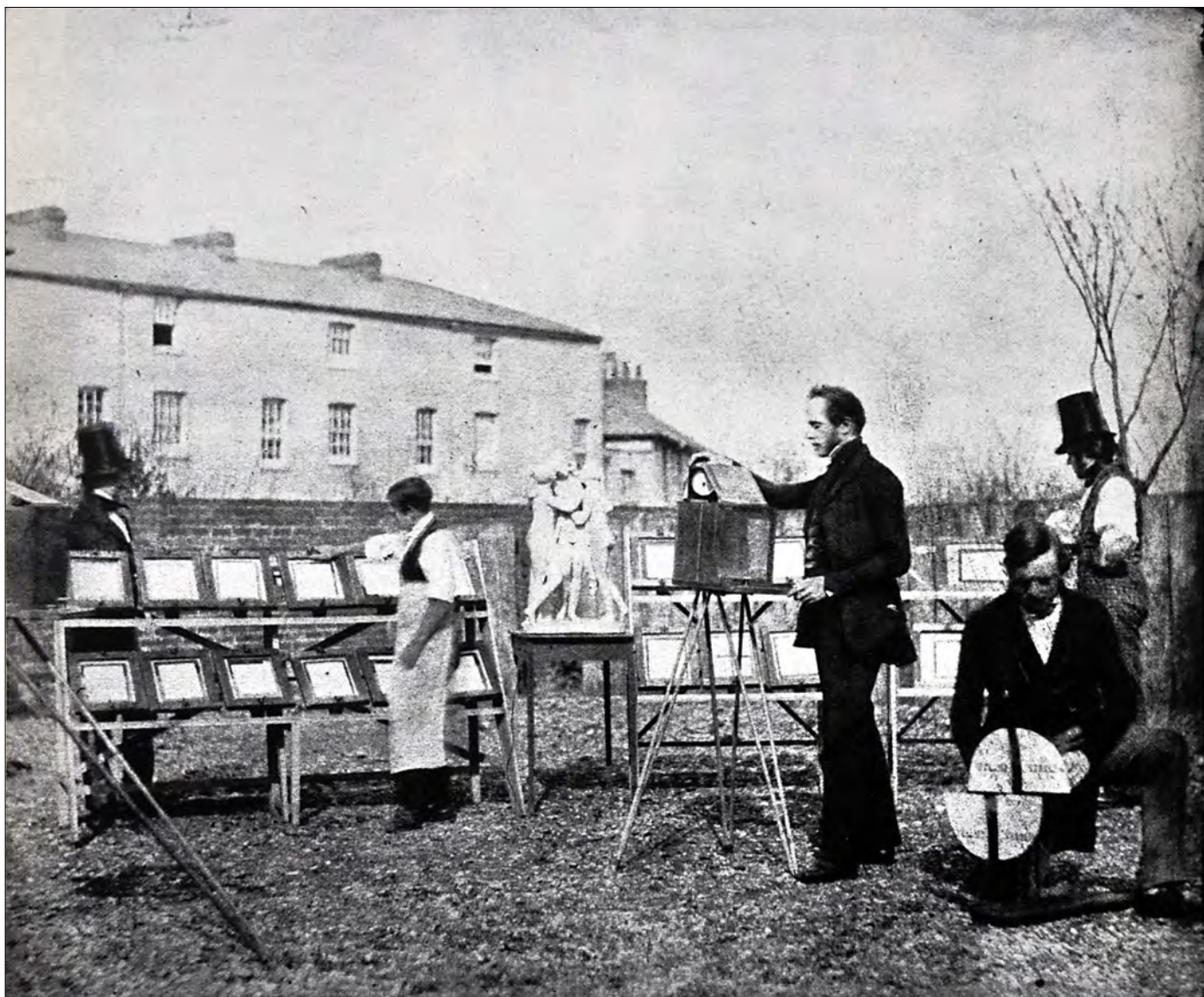

En boulevard i Paris.

*Notre Dame i Paris.
1843.*

Talbots atelier i Reading, kopierne tages i sollyset.

2 eksempler på "Photogenic drawings".

I robåd i fotografens atelier

Ann Vibeke Knudsen

Robådskulissen - en "trompe l'oeil", altså en øjenbedrager

Fra samleren Gerhard Rydings gemmer

Et af de gammeldags fotoateliers mere spektakulære og overraskende udstyrsstykker var "robåden". Det var ikke - sædvanligvis - en rigtig robåd, men blot en slags "kulisse", en stor træplade, dels udskåret, dels og især bemalet, så kulissen på et foto så ud, som om de portrætterede i robåden virkelig var ude på en tur på vandet. Med et fint udtryk, en "trompe d'oeil".

Billederne er selvfølgelig et oplagt samleemne. Gerhard Ryding, mangeårigt medlem af Dansk Fotohistorisk Selskab, har da også gennem årene erhvervet de både, han er kommet i nærheden af. Og det er både fra hans samling, vi har fået lov til at vise her.

En af de ældst kendte, danske robådskulisser er taget af fotograf Kirstine Lund i Hjørring. Hendes billede kan, fordi det er nummere-

Fotograf Kirstine Lund, Hjørring, aktiv 1882-1909. Familien er kommet ud at sejle med ældstesønnen som skipper og rorgænger. (Gerhard Ryding).

ret og hendes protokoller er bevaret, dateres til 1887. En familie er kommet ud at sejle med ældste søn som skipper (med fars kasket). Faderen var lokomotivfører Nielsen fra Tornby, og familien blev fotograferet 27. juli 1887. Andre fotografers robådskulisser kan være ældre eller lige så gamle. Men det var i 1880'erne denne "forkulisse" blev populær i fotoatelierer ikke bare i Danmark, men overalt i den vestlige verden.

Nogle robådskulisser går igen, ikke bare fra fotograf til fotograf, men også i forskellige byer. Det kunne tyde på, at det var fotogrossister, der formidlede salget af "robådene". Andre steder er de fremstillet lokalt, måske af fotografen selv. Mere eller mindre vellykket.

Der er bevaret en del af disse fornøjelige billeder. I Danmark har vi foreløbig (kun) registreret billeder fra ca. en snes fotoatelierer. På de fleste billeder ser folk noget beklemte ud, som man ofte gjorde, når man blev fotograferet. Sædvanligvis var der ikke meget smil på læberne. Men enkelte fotografer har formået at få folk til at more sig og opfindsomme har man også været. Man kan være "faldet" i vandet og være ved at blive reddet op.

Hvordan blev robådskulisserne brugt?

Man kan se på robådskulisserne, der hænger på væggen i det franske atelier (billedet er fra Musée de Bretagne), at "båden" var helt flad. En dygtig maler kunne med sit illusionsmaleri, med perspektiv og dybdevirkning, få båden til at se "rigtig" og rumlig ud - når den blev gengivet på et fotografi. Hvis man har bevaret et glasnegativ, hvor fotografen har fået mere af

Fransk atelier med robåd på væggen.

Fotograf P. Nielsen, Fredericia, fra 1900. En meget ung mand er kommet ud at ro på "havet" og vi har skibe og landkending i baggrunden. Passende påklædning med sømands-sweater og kasket mærket "Lillebælt". (Gerhard Ryding).

atelieret med, vil man se, at denne forkulisse var anbragt i en holder foran bagkulissen, altså fotobaggrunden. Derimellem kunne kunderne så enten stå eller tage plads på skamler, og fotografen sørgede for, at det færdige billede kom til at se rigtigt ud. Hvor vellykket billedet var afhang meget af fotografen og selvfølgelig af den maler, der havde malet båden med vand og vandplanter på den flade plade.

Foto G.P. Jacobsen, Flakhaven i Odense, 1880'erne. De to kvinder må være ude at "sejle" på Odense Å - fornuftigt påklædt med hat og parasol. (Gerhard Ryding).

Bemærk: I modsætning til næsten alle andre billeder, vender stævnen til højre.

Fotografen er Amalie Clausen, der var fotograf på Skagen 1898-1905. Robåden var "hjemmehørende" på Skagen, og skulle man for alvor på havet var det godt med olietøj og sydvest. (Gerhard Ryding).

Fotograf H.P. Svinding, Holstebro, 1890'erne. En rigtig "lysttur", to kvinder med imponerende hatte og en mand, der er klar med sin åre. (Gerhard Ryding).

Én fotograf benyttede en rigtig, lille robåd

Fotograf Kristian P. Andreasen i Ulsted i Vendsyssel er muligvis den, der sidst - så sent som i 1920'erne - har taget billeder af både børn og voksne i en robåd i atelieret. Men han brugte en ganske lille jolle, som også fungerede fint til denne robådsillusion. Som sine kolleger havde han også en fotobaggrund, med et romantisk sølandskab. Man kan tydeligt se på hans billeder, at båden var rigtig og han har da også foreviget den i naturen med nogle børn i båden - så ingen er i tvivl.

Hvor blev robådene af?

Man kan være heldig at opdage en robådskulisse på fotografier af gamle dagslysatelierer. Det franske atelier er et godt eksempel, men man aner også en robådskulisse på væggen i et atelier i Svendborg, tilhørende Emil Tromholt, 1891-1896. "Robåden" blev hængt op på væggen som dekoration, eller måske som et praktisk opbevaringssted. Robådsbilleder synes at have været moderne fra 1880'erne, men i løbet af 1910'erne blev de umoderne. Så blev de smidt ud, genbrugt på anden vis, brændt op.

Men en enkelt kan muligvis være bevaret. Den har tilhørt to fotografer i Haslev på Sjælland, Carl Peter Hansen i 1880'erne og hans efterfølger Emil Lundbeck, der var fotograf i Haslev fra 1902 til 1937. "Robåden" var udstillet på Haslev Museum fra 1970'erne til museet blev nedlagt - og revet ned - i 2012.

Anne Gram

Lisbeth Aagaard Lykke

Fotograf Anne Gram i Fredericia

Lokalhistorisk Arkiv for Fredericia og Omegn har siden arkivet blev grundlagt i 1973 modtaget billeder, negativer og arkivalier efter en af byens kvindelige fotografer, Anne Gram. Hun var født 7. november 1897 i Fredericia, hvor hun også døde 13. januar 1983.

Allerede som barn på "Annesminde" på Nørremarken lidt nord for Fredericia, hvor Anne Gram voksede op, var hun klar over, at hun ville være fotograf. Som 16-årig kom hun derfor i lære hos Fredericias kendte fotograffirma "Carl Christensen" i "Etlarhus" i Gothersgade 17, hvor fotograf Hans Carl Christian Christensen havde drevet forretning fra 1886 indtil 1898. Han døde i 1899 kun 52½ år gammel af tuberkulose. Firmaet var i 1898 blevet overtaget af sønnen Niels Christian Christensen. Han havde det indtil 1918. Anna Gram blev firmaets sidste elev, og kvitterede ved at Niels Christensens yngste datter blev hendes første elev, da hun i 1927 var blevet selvstændig fotograf.

Efter at Anne Gram var blevet udlært, videreuddannede hun sig i Kolding samt flere steder på Fyn og på Sjælland, ligesom hun flittigt deltog i alle tilgængelige kurser i hovedstaden. Hendes plan var at komme til København for at arbejde og senere også gerne komme til udlandet. Desværre blev hun langvarigt syg, så planerne blev ændret og hendes ambition blev nu at skabe en selvstændig forretning i Fredericia.

I 1927 blev et fotoatelier i Danmarksgade 5 tilbudt Anne Gram. Flere forskellige fotografer havde haft atelieret før hende,

Anne Gram under sin læretid hos fotograf Carl Christensen i Fredericia. Her er hun i gang med at retouchere fotografier. Samtlige fotografier er taget af Anne Gram selv eller hendes medarbejdere.

i hvert fald fra Johs. W. Jørgensen slog sig ned på adressen i 1881. Atelieret havde således fungeret i Fredericia i mange år og var et godt tilbud. Anne Gram slog omgående til og det blev her hun skabte sig en karriere, fik oparbejdet en stor kundekreds og knyttet mange venskaber.

Foto Anne Gram, Fredericia. To kvinder på vej til Handrup Kirke ad den nuværende Tindhøjvej, nær Ebeltoft Vig. 1940.

Anne Gram og en medarbejder i fotoatelieret i Danmarksgade 5 i Fredericia, hvor Anne Gram arbejder med vinderbilledet fra Charlottenborg Udstillingen i 1932.

På denne side:

*Øverst:
Anne Gram i fotoatelieret i
Danmarksgade 5 i Fredericia.*

*Nederst:
Medarbejdere i Anne Grams
fotoatelier i Danmarksgade.*

Næste side:

*Personalet i Søstrene Hansens
hjemmebageri og et studiepor-
træt.*

Anne Gram gjorde portrætfotograferingen til sit speciale, og et af højdepunkterne må have været, da hun vandt en første præmie på den prestigefyldte Charlottenborg Udstilling i København i 1932.

Sidst i 1960'erne solgte hun forretningen, hendes sidste annonce i Fredericia Dagblad var den 13. oktober 1966. Forretningen blev videreført under navnet "Anne Grams Eftf."

Anne Gram levede det meste af sit liv sammen med forældrene, møllebygger og købmand Kristen Gram, moderen Mette Marie, søsteren Maren Kristine og broderen Frederik, på "Annesminde" på Nørremarken i Fredericia.

Fotografen Anne Gram var en af rigtig mange fotografer i Fredericia, og i den egenskab har hun ydet et stort bidrag til byens historie - og til Lokalhistorisk Arkivs billedsamling, der i 2021 består af henved 50.000 registrerede billeder samt ca. 500.000 negativer fra byens mange fotografer.

Billedgruppen

Gerhard Ryding / Ann Vibeke Knudsen

Mødereferater

Orienteringsmødet 23. september 2021.

Efter en lang "vinter" med Corona mødtes vi endelig igen. Alle berettede om deres fotografiske oplevelser de sidste mange måneder, hvor specielt de mange aflyste loppemarkeder gjorde ondt. Alle er vi samlere, og det er afgørende at komme rundt og gøre fund!

Andreas Trier Mørch udgav for et år siden på eget forlag bogen "København i 3D". Med et udvalg af stereobilleder fra København, og med gengivelser af stereobillederne også som anaglyffer. Bogen er forsynet med en brille, så anaglyfferne kan opleves meget fornemt i 3D. (Omtalt i Objektiv 161). Nu er Andreas i gang med en ny tilsvarende bog med stereobilleder fra hele Danmark - den glæder vi os til. Andreas har Danmarks største samling af danske stereobilleder!

Per Christiansen har det sidste år anskaffet sig flere store samlinger, både på papir og som glasnegativer. De bliver skannet og lagt ind på Pers hjemmeside minsamling.dk. Per opfordrer til, at vi besøger siden. Per kalder den en "Farverig tidsrejse i S/H" og fortsætter bl.a.: "På disse sider finder du en unik samling af gamle, danske fotografier, de fleste billeder er taget af private eller dygtige hobbyfotografer". Billederne er ordnet geografisk - så her er virkelig en mulighed for at gå på opdagelse.

Lennart Weber er billedgruppens flittige forfatter. Han skriver konstant og får gravet de mest utrolige historier frem. (Hans bog om globetrotteren Holger Rosenberg omtales her i bladet). Nogle af Lennarts sidste bøger har speciel relation til forfatterens by Hillerød. Du kan følge og se hvad Lennart har udgivet - og det er ikke småting - på hans hjemmeside, webersforlag.dk.

Ann Vibeke Knudsen har "siden sidst" på auktion erhvervet en stor samling visitkortbilleder af danske fotografer fra en ukendt samler. De supplerer nu løbende Ann Vibekes hjemmeside, så oplysningerne om danske fotografer både i ord og billeder optimeres. Fotohistorie.com.

Mødet sluttede med en præsentation af nogle af Gerhard Rydings fine arbejderbilleder. Kokke- og stuepiger, håndværkere, herregårdkuske, politibetjente osv. Gerhards meget store samling rummer utallige kulturhistoriske perler, som Gerhard hellere end gerne lader os alle få glæde af. Det kommer vi til at se mere til!

Mødet blev på vanlig og hyggelig vis afsluttet med en auktion, og vi kom alle hjem med lidt mere til samlingerne!

Billedmødet 28. oktober 2021

Mødet blev indledt med en stille stund, hvor vi mindedes vores savnede formand, Andreas Trier Mørch. Medlemmerne udtrykte deres tanker om Andre-

as, om det dejlige menneske han var, og om hans virke i gruppen. Alle har vi nydt godt af Andreas' store viden, som han altid delte beredvilligt ud af. Han bliver svær at undvære.

Dagens program bød på et indlæg af Lennart Weber om hoffotograf Peter Elfelt. Han erkender selv, at det er blevet en livslang besættelse. Foredraget, som af en "særlig grund" var blevet udsat, blev omtalt i Objektiv nr. 161. Lennart er en blændende og engageret foredragsholder, og når han lukker op for sin store viden og sit engagement i en af Danmarks største fotografers liv og produktion, er der mange tilhørere. Lennarts evne til at opstøve ukendte samlinger er efterhånden legendarisk, og også her fik vi bevis på, at væsentlige fund kan gøres i museers og arkivers magasiner, når vidende folk rent fysisk får lov til at dykke ned i de støvede kasser. Der er meget guld, men der skal specialister til at forstå, hvad det er, der er arkiveret. Elfelt fik erhvervet tusindvis af glasnegativer fra ældre fotografers atelierer, og også det kræver viden at kunne gennemskue. Lennart viste eksempler på fotografier af fotografens egen familie, af hans personale, af fotografens teaterengagementer og af hans flotte fotografier fx af mænds kropkultur, bl.a. med billeder af legenden J.P. Müller, 1866-1838, gymnastikpædagog og sundhedsapostel.

Efter foredraget fik gruppens medlemmer som sædvanligt mulighed for at fortælle stort og småt om deres arbejde med fotografierne. Vi fik hilst på fotograf Pia Funder, som var uddannet hos efterfølgerne af Elfelts atelier, og hun kunne bl.a. fortælle om arbejdspladsen, de ansatte, stedets indretning og de mange glasnegativer efter Peter Elfelt, der gemte sig på loftet og i alle kroge. Og meget mere.

Vi hilste på nordmanden Tom Bloch-Nakkerud, som var en af Andreas' gode venner. Han fortalte bl.a., at han arbejder på en bog om "Christania Tivoli" 1877-1937, skabt efter Tivoli i København. Forlystelsesstedet havde i en peri-

ode en dansk direktør og flere danske cirkusartister var engageret. Tom efterlyser fotografier til bogen, hvis nogen har det i samlingen.

Ole Hesager skrev i Objektiv 2017, nr. 150 om et flot familieportræt med de to brødre, fotografene Braae, med atelierer i Svendborg og Horsens. Omtalen i Objektiv er nået til New Zealand, hvortil noget af Braae-familien er udvandret. Vi kan konstatere, at Objektiv læses "worldwide".

Fotograf Henrik Wichmann, fortalte, at han 17. marts 2022 kommer og beretter om sit arbejde med den besværlige, men smukke vådkollodiumproces.

"Kvindelige fotografer" er oppe i tiden. Først med Randersudstillingen "I skyggen. De første kvindelige fotografer". Fra 6. november kan udstillingen ses på Møntergården i Odense, og her suppleres den med billeder af den lokale fotograf, Andrea Gomard, der havde eget atelier 1900-1916 på Fisketorvet i Odense. Udstillingen og fotografen Andrea Gomard vil Pia Sigmund fortælle om i næste nummer af Objektiv.

Aftenen sluttede helt i Andreas' ånd med en lille auktion, og vi kan kun opfordre medlemmerne til at rydde op i gemmerne og tage det med til auktionen, der ellers bare ligger og fylder!

Ann Vibeke Knudsen

Kommende møder 2022

Torsdag den 24. februar 2022

Andreas Lauridsen, bager i Ribe, gendarm i Dansk Vestindien - og fotograf

Lennart Weber:

Dygtige danske fotografer viste tidligt interesse for Dansk Vestindien. Derfor kan vi glæde os over, at der findes betydelige mængder af fotografisk materiale fra perioden før salget af øerne i 1917. En af disse fotografer var bager Andreas Lauridsen, der var gendarm i Dansk Vestindien 1911-1914. Kort efter ankomsten fik han hjemmefra sendt et kamera og andet nødvendigt udstyr, og så gik han igang med at opbygge en fotoforretning. Der er fundet mange hundrede af hans unikke postkort fra Dansk Vestindien, og Lauridsens barnebarn, Ulrik Lauridsen, udgav i 2016 bogen 'Fra Dansk Vestindien til Ribe'. Andreas Lauridsen, 1886-1955, blev fra 1918 fotograf i Ribe. Her vises et par af Andreas Lauridsens fine fotografiske postkort.

To af Andreas Lauridsens fotopostkort fra Dansk Vestindien.

Torsdag den 24. marts 2022.

Kilder til historien om fotograf Th. Christesen i Aabenraa.

Jan Rasmussen:

En ny historie om fotografi starter ofte med et HVEM - HVAD - HVORNÅR? Så starter jagten, bedst hvis ingen ved noget. Spændingen er at finde kilder. Interviews med personer gerne tæt på. GOOGLE til hurtig afsøgning og derefter lokale arkiver, det Kongelige Biblioteks billedsamling, aviser på nettet, dokumenter, breve, fotografier, bøger om den historiske periode, besøge samlere og mm. Når du ved lidt, så skriv små artikler til aviserne og efterlys oplysninger. De sociale medier er også en mulighed.

Jeg fortæller om små lykketræf under jagten og hører gerne om nye ideer til kilder.

Thomas Christesen har fået en ny NSU knallert. Den bringer ham og hunden Snuki rundt til hans fotografarbejde. Ca 1956.

Torsdag den 21. april 2022

Russerne kom -

Ann Vibeke Knudsen.

Russisk propaganda på en lastbil i Allinge, 1945-1946. Foto Bendt Kjøller junior, Allinge.

- og de ødelagde Rønne og Nexø; en fortælling om en forfærdelig begivenhed - og om hundredvis af billeder fra de 11. måneder, den sovjetrussiske hær bombede og havde besat Bornholm! Udstillingen - der blev coronaudsat - blev omtalt i Objektiv 161.

Medlemsorientering

Ann Vibeke Knudsen / Klaus-Eckard Riess

Mødereferater

Torsdag 16. september 2021.

50 år Nikon F2.

Af Tune Laug.

Efter 11 måneder med "Corona-tørke" i vores forening indledte vores rutinerede foredragsholder Klaus-Eckard Riess den nye sæson. Det var skønt atter at kunne deltage fysisk i en mødeaften og få hilst på nye og ældre DFS medlemmer. Klaus redegjorde i et interessant dobbelt foredrag for en afgørende og dramatisk periode i den verdenskendte store tyske kameraindustri.

I den første del af foredraget fortalte Klaus om, hvordan japansk kameraindustri, specielt i 1960'erne, gennem kopiering og nytænkning blev verdensledende og sendte tysk kameraindustri til tælling, og i nogle tilfælde helt til bunds. Hele historien blev krydret af, at Klaus som ung kamerareparatør hos bl.a. Zeiss og Nikon selv var vidne til de omvæltninger, der fulgte i kølvandet på konkurrencen og magtkampen mellem de to lande. Gennem hele dobbeltforedraget viste Klaus flotte og skarpe billeder af kameraer og kameradetaljer suppleret med tekniske diagrammer, og han anskueliggjorde hermed styrker og svagheder ved de to landes kameraproduktion. Allerede i 1956, hvor konkurrencen fra japanerne blev stadig mere mærkbar, opkøbte Zeiss Ikon med direktør Heinz Küppenbender i spidsen aktier i Voigtlander, og han kundgjorde i en stor tale hos Voigtlander at nu skal de samarbejde. Det samarbejde skulle vise sig at være meget på bekostning af Voigtlander. Klaus gav flere eksempler på nytænkning og glimrende, færdigudviklede prototyper fra Voigtlan-

der, f.eks. "Prototyp 132", som Zeiss ledelsen afviste og valgte at lægge i "nederste skuffe" for at skærme Zeiss mod konkurrence! Klaus sammenfattede konkurrencen mellem Japan og Tyskland på den måde at man i tysk kamera-industri i mange år havde "sovet i timen", hvor japanerne tidligt anerkendte elektronikkens nødvendige indtog i kamera-verdenen. Et andet problem hos Zeiss Ikon og Voigtlander var, at man glemte, at man tidligere havde tjent godt på masseproduktion, medens man i 60'erne brugte for mange penge på dyre konstruktionsløsninger, som for eks. Zeiss Ikon Contarex "Bulls Eye". En yderligere hindring, som Klaus fremdrog var, at Zeiss og Voigtlander på et tidspunkt var oppe på at operere med 6 forskellige objektivfatninger! Summa summarum, så endte Zeiss - Voigtlander med at dreje nøglen om i 1971. Hermed over til 2. del af Klaus' foredrag.

For Japansk fotoindustri tegnede fremtiden anderledes lys i 1971. Nikon F, som blev lanceret i 1959, havde allerede vist sit værd, så pressefotograferne skiftede deres Rolleiflex ud med Nikon. Og med Nikon F's efterfølger, Nikon F2, cementerede Nikon deres verdenssucces. Klaus fortalte om, hvordan Belgisk Import Compagni i 1961 blev tilbudt importen af Nikon til Danmark. Men da man ikke ønskede at blande det sammen med importen af Wirgin Edixa, blev det nye firma "Dansk Fotoagentur A/S" dannet med Ib Spangenberg som direktør. Han fortalte senere, at han i starten mødte megen skepsis fra forhandlerne overfor dette japanske produkt, og at de smed ham ud af butikken i starten, - "Sådan noget japansk møgl!" Klaus gennemgik Nikon F 2 kameraet som kom på marke-

det næsten samtidig med, at Zeiss og Voigtländer lukkede i 1971. Og han fortalte, at han selv, som reparatør hos Nikon i 1971 kom i nærkontakt med F2 på et Nikon F2 seminar i Amsterdam. Nikon F2 er et smukt kamera med en fin afrundet form. F2 rummede flere forbedringer ift. Nikon F. Bl.a. lukkertider op til 1/2000 sek og x synkronisering på 1/80 sek. Sidehængt og aftageligt bagstykke. En ny belysningsmåler DP2, som kan styre den motordrevne blænde kontrol og en ny motor Drive MD2. Der gik ca. 10 år mellem præsentationen af Nikon F og Nikon F2 og ligeledes ca. 10 år til F3, som kom i 1980. I 1999 kom det første digitale Nikon D1, og efter 2 år havde de fleste pressefotografer skiftet til digitalfotografering.

Pludselig var der gået en time og Klaus havde ført os sikkert og kyndigt gennem et af de store kapitler i fotohistorien. Efter en kort pause afsluttedes mødeaften med et omfangsrigt "skrotsalg".

*Klaus-Eckard Riess som ung
Nikon-specialist, 1970.
Foto: Mogens Von Haven.*

Ekskursion til "Husets Biograf".

Mandag 27. september.

Af Tune Laug.

I septembernummeret af Objektiv annonceredes en analog særforevisning i "Husets Biograf". Den var arrangeret af Andreas Trier Mørch i samarbejde med biografens leder Jack Stevenson. Vi var i alt 17 personer, som forventningsfulde mødte op i den flotte og stemningsfulde foyer med bar i Husets Biograf. Jack Stevenson bød velkommen og fortalte lidt om de film, han ville vise os. Da Jack også er en stor fan af jazzmusik, viste han nogle forrygende amerikanske optagelser af jazz koncerter fra 1940'erne og -50'erne, samt forskellige mindre indslag og reklamer fra den tid. I pausen fortalte Jack om sit mangeårige arbejde med at anskaffe effekter til biografmuseet og viste os rundt i biografens tilstødende rum. Både foyer og rummene er flot indrettet med møbler, rød plys, lampetter og diverse fremvisere, apparater, filmspoler, filmplakater og klipperum mm. - som alt sammen peger tilbage til den lidt ældre, analoge tidsalder. Det blev en spændende og interessant aften med tid til tekniske spørgsmål og filmsnak på kryds og

tværs. Jack kan både vise 16 og 35 mm film, og han har masser af film på sit lager, så vi er meget velkomne til at komme tilbage til nye særforestillinger.

The other half

Torsdag den 21. oktober

Af Klaus-Eckard Riess

Aftenens foredragsholder Jørn Jørs Pedersen ser måske nok lidt alvorlig og skeptisk ud på billedet, men det var han ingenlunde, da han levende fortalte os om danskeren Jacob A. Riis i Amerika. Indledningsvis havde Jørn sat nogle dejlige billeder op af det smukke, gamle Ribe. Herfra gik vejen til de mange rystende fotos fra New Yorks uhumske slumkvarterer i slutningen af 1800-tallet. Det vakte opsigt, da Riis i 1890 udgav bogen "How the Other Half Lives", hvorefter han kom til at holde foredrag rundt om i landet, ofte med op til 2000 tilhørere på én gang. Den senere præsident Theodore Roosevelt blev hans ven, og han betegnede Jacob A. Riis som Amerikas nyttigste borger. Man sagde dengang om amerikanerne, at den ene halvdel ikke ved, hvordan den anden halvdel lever. Og desværre gælder det samme i dag.

Med billederne på væggen tog Jørn os med på et besøg i det seværdige *Jacob A. Riis Museum* i Ribe. Der vises ikke bare et stort udvalg af Riis' bevægende billeder, men man har også anskueliggjort de sørgelige omgivelser i New Yorks slum.

Historien om Jacob A. Riis kan læses i artiklen på side 11 i *Objektiv* nr. 161.

Jørn fortæller og bringer os i selskab med Jacob A. Riis Museets direktør Flemming Just.

Kommende møder 2021

Julemøde, loppemarked og anvisningssalg

Lørdag den 4. december 2021.

Østerbrohuset
Århusgade 103,
2100 København Ø.

- 11.00 Lokalet åbnes, opstilling til anvisningssalg.
- 12.00 Loppemarked.
- 13.00 Anvisningssalget begynder.
- 15.00 Afslutning og fælles oprydning.

OBS!

Møderne starter kl. 19:30, men lokalerne er åbne fra 18:00 til 22:00, så der er tid til at få hilst ordentlig på hinanden.

Kommende møder 2022

A.C.T. Neoubourgs tre daguerreotypier fra København sommeren 1840.

Torsdag den 20. januar.

Jens Frederiksen fortæller om franskmænd A.T.C. Neubourg, der i sommeren 1840 rejste til Skandinavien med det formål at fremstille daguerreotypier af 'kendte og kongelige'. I København tog han det siden så ikoniske portræt af Bertel Thorvaldsen, det eneste fotografi af den berømte billedhugger, der nogensinde blev taget. Derudover fotograferede han to udsigter, den ene fra sit hotel på Gammel Strand, den anden fra et vindue på Christiansborg. Begge disse billeder, som er blandt de få og meget sjældne første fotografier fra guldalderens København, rummer et væld af interessante historiske detaljer. Desuden giver de, sammen med portrættet af Thorvaldsen, en vis indsigt i det udstyr og den teknik, som Neubourg anvendte og dermed også de talrige problemer, som fotografiets tidligste pionerer kæmpede med.

Heinrich Zille i Berlin. Folkekær kunstner, satiriker og fotograf.

Torsdag den 17. februar.

Klaus-Eckard Riess og Zilles fotografier tager os med på en vandring igennem kejser Wilhelms Berlin. Vi promenerer dog ikke på gaden *Unter den Linden*, men færdes derimod i de mere dystre bydele, hvor det jævne folk lever, knokler og også fornøjer sig. Som lidt krydderi drysses Heinrich Zilles satiriske tegninger ind imellem billederne.

Se våd-kollodiumprocessen i brug

Torsdag 17. marts 2022.

Fotograf Henrik Wichmann: Våd-kollodium / wetplate processen har jeg arbejdet med i ca to år. Det var efter et kort intro kursus hos krigsfotografen Jan Grarup at jeg fik startet. Kameraerne havde jeg, så det var bare at skaffe kemien og gå igang. Det er en svær proces at styre, men det er så også en nydelse når det hele lykkes. På denne aften vil I se og ikke mindst dufte til denne spændende teknik når pladerne efter fotograferingen fremkaldes i mobilt mørkekammer.

Vest for Storebælt i Middelart.

Østergades Forsamlingshus
Lørdag den 5. februar 2022.
Leif Johansen.

- 09.00 Dørene åbner.
- 10.00 Loppemarket starter.
- 12.00 Frokost
- 13.00 Icarex – Fra Voigtländer over Zeiss Ikon til Rollei – et tysk dilemma.
Foredrag ved Klaus-Eckard Riess - suppleret af Leif Johansens samling.
- 14.30 Skrotsalg.

Landsmøde og generalforsamling.

Lørdag den 23. april 2022.

Bog- & Udstillingsomtale

Klaus-Eckard Riess / Ann Vibeke Knudsen

Falsterbo Photo Art Museum.

Af Leif German Jensen.

Et nyt fotomuseum, beliggende i en smuk moderne bygning lige ved Falsterbo Strandbad, ca. 30km fra Malmø og Øresundsbroen, med udstilling af originale fotografier fra de sidste 100 år.

Museet åbnede i sommeren 2021, og udstillingen rummer dels dele af den store privatejede samling, som ægteparret Claes og Christina Lindquist nu har stillet til rådighed for offentligheden, dels af andre skiftende udstillinger af fotokunst.

Den nuværende udstilling udgøres af specialudstillingen "African Catwalk" med den svenske fotograf Per-Anders Petterssons afrikanske modebilleder, samt Lindquist-parrets mere permanente samling af portrætter og modebilleder fra kendte fotografer som Irwing Penn, Richard Avedon, Helmut Newton og nyere svenske fotografer m.fl.

Den aktuelle udstilling af disse billeder hedder "Dressed for Success - 100 Years of Fashion Photography".

Alt i alt en imponerende samling af fotokunst i sort/hvid og farve, som absolut er et besøg værd.

De nuværende udstillinger holder sig til temaet. Der er portrætter af smukke kvinder med og uden tøj. Jeg så ingen billeder af mænd, ingen naturbilleder eller samfundskritiske billeder, så det skal man være forberedt på.

Bygningen, som ligger i smuk natur, ejes af Vellinge kommune, men ægteparret Lindquist har fået lov til at leje bygningen i foreløbig fem år. Der er bistro og café samt en lille butik med fotokunst i bygningen.

Adresse:

Strandbadsvägen 30, 239 42 Falsterbo.

Kameraet og os.

Det Kongelige Bibliotek
Søren Kierkegaards Plads 1, København.
Fra den 19. november 2021.

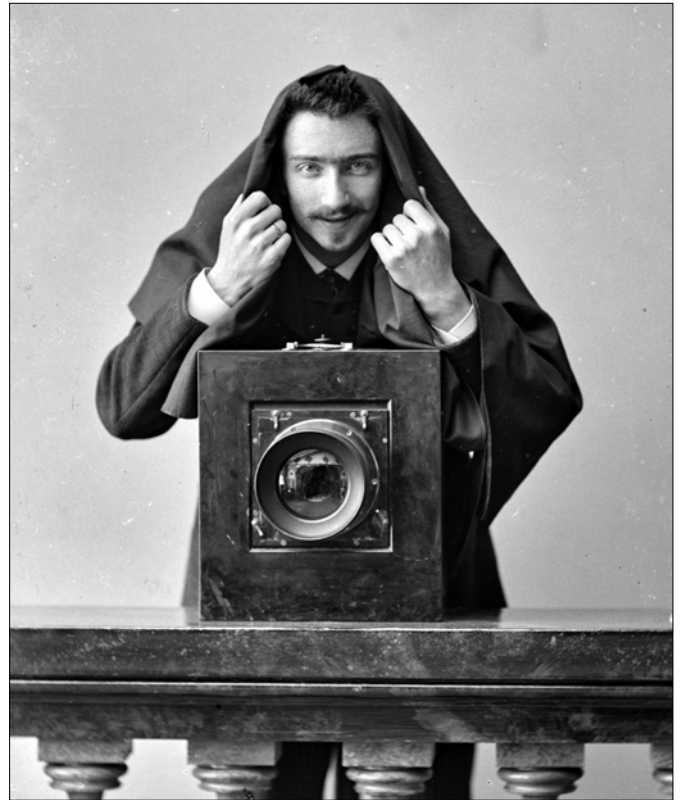
For første gang i Danmark åbner en permanent udstilling om fotografiets historie. *Kameraet og os* præsenterer et udvalg af værker fra det Kgl. Biblioteks fotosamlinger, der rummer flere millioner billeder. Temaet er mennesket som motiv og udstillingen spørger til, hvad fotografiet gør ved vores opfattelse af os selv og vores forestillinger om hinanden.

Daguerreotypisterne, som historiens første fotografer hed, fascinerede verden med den nye opfindelse i 1839. Aldrig før havde nogen set sig selv gengivet så detaljeret og så hurtigt. De vellignende billeder blev opfattet som den rene magi, og pludselig var portrætkunsten ikke længere forbeholdt samfundets elite. Fotografier af mennesker bredte sig i verden, og i dag er de overalt. Gennem næsten 200 år er mediet blevet vores vigtigste middel til kommunikation og erindring, mens det samtidigt har udviklet sig som en særlig kunstform. I *Kameraet og os* fortælles historien med afsæt i forskellige former for fotografi, der alle har det til fælles, at de præger nutidens visuelle kultur. Fra de første dyrebare portrætter skabt på forsøvede metalplader til den digitale tidsalders billedstrøm, der løber gennem det offentlige og private liv.
(Tekst fra det Kgl. Biblioteks omtale af udstillingen.)

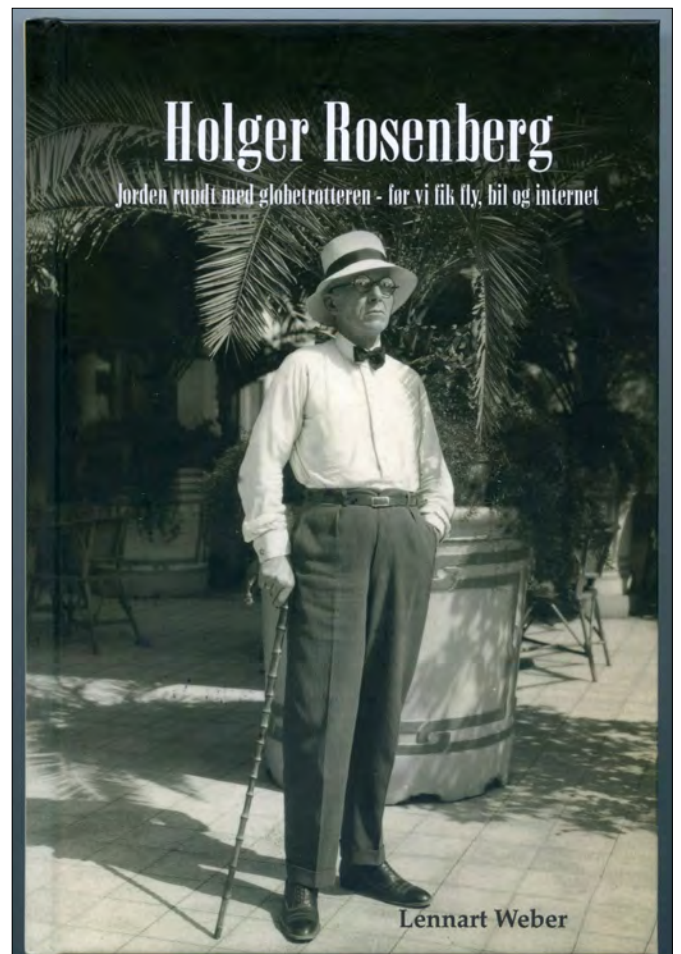
”Holger Rosenberg. Jorden rundt med globetrotteren - før vi fik fly, bil og internet”.

Af Lennart Weber. 240 sider, mange illustrationer.
Webers Forlag 2021.

Forfatter og journalist Lennart Weber har i flere år kredset om kollegaen, journalist Holger Rosenberg. Rosenberg viede sit liv til at skrive og rejse - og fotografere. Han udgav bøger og artikler i et halvt århundrede, fra 1900 til 1951 og han skrev med stor succes for Familie Journalen.

Peter Elfelt, selvportræt.

Og så fotograferede han, og jeg tænker, at det ikke mindst var det, Lennart Weber blev indfanget af. For Rosenberg benyttede sig af det bedste fotogrej man kunne få dengang, nemlig kameraer af snedker Jens Poul Andersen fra Nellerød, "Nellerødmanden". (Lennart Weber udgav i 2019 sin bog om kamerabyggeren "Geniet fra Nellerød").

De billeder, Holger Rosenberg bragte med sig hjem fra sine rejser i det meste af verden, er det lykkedes for Weber at opsnuse på arkiver, museer og især i private samlinger. Her åbnes en dør ind til en eventyrlig verden - som ikke findes mere. Her er billeder fra Siam (Thailand), fra Sibirien, Kina - og Afrika, for selvfølgelig rejste Holger Rosenberg også i Stanleys fodspor tværs gennem Afrika.

Det er spændende læsning, Weber giver os. Vi følger Holger Rosenberg, ikke bare ude i den store verden, men også i det private liv i Danmark. Weber har haft tæt kontakt til Rosenbergs efterkommere og det er ikke småting, det er lykkedes at fremtrylle. Hvis du som undertegnede gerne drager ud i den store verden, også trygt siddende i lænestolen, så er du i gode hænder sammen med Lennart Weber.

Og når du er færdig med hans bog, så forsæt med Holger Rosenbergs egne bøger, fx den første "Siam og danskerne i de hvide elefanter land" fra 1900. Hvor er det godt, at vi bliver mindet om denne usædvanlige globetrotter - der selvfølgelig også var æresmedlem af "Even-tyrernes Klub".

"Hilsen fra Amerika - historien om de danske udvandrere og deres postkort, billeder og breve"

Af Lene Nørgaard Munch.

222 sider, stort format, mange illustrationer.

Forlaget TURBINE 2021.

Forfatter og kulturhistoriker Lene Nørgaard Munch tager os også på en rejse ud i den store verden. Vi skal til Amerika og det sammen med de olde- og tipoldeforældre, der vovede at trække rødderne op og finde sig en ny tilværelse på den anden side af Atlanten. Vi hilser på emigranterne og får fortalt deres egen historie gennem alt det, de sendte hjem til familien i Danmark.

Bogen rummer rigtig mange fotografier, postkort, breve og tryksager. Det er lidt af en guldgrube at dykke ned i og for os, der er interesseret i fotohistorien, er der mange gode billeder som fortæller dansk udvandrers historie. Hvis man så også er postkortinteresset, er der næsten ingen ende på oplevelserne i denne bog. Men postkort blev jo som oftest fremstillet ud fra fotografier, hvad enten de var trykt - eller som der er mange af her - "ægte fotopostkort".

Boganmeldelser:

Ann Vibeke Knudsen.

*Jernbanebroen over floden Irtysh, 1902.
Kongelige Bibliotek.*

Anvisningssalgslisten til lørdag, d. 04.12.21 i København

Anvisningssalgseffekterne sælges som beset, og Dansk Fotohistorisk Selskab påtager sig intet ansvar for eventuelle fejl og mangler og den anførte tilstandsbetegnelse. Køber og sælger erlægges hver 12,5% til D.F.S. Der afregnes kontant på stedet med såvel køber som sælger. Kredit gives kun til medlemmer, der har lagt kommissionsbud. Kommissionsbud accepteres kun, hvis køber selv arrangerer afhentning. Den, der afgiver bud for tredjemand, hæfter for budet. Medlemmer kan indsende bud pr. telefon og e-mail til:

Tune Laug, Kærsangervej 5, 4581 Rørvig
 tlf. 61 99 27 15 - e-mail: laugnell@gmail.com
 Kommissionsbud modtages senest 2 døgn før anvisningssalget.

Nr.	Beskrivelse	Limit	H.slag
1	2 Nagel Vollenda (model 48 og 48/0), 3x4cm, m. Radionar f:4,5 og f:3,5. (slidte)		
2	Karl Otto Kemler: "Nagel und Kodak Kameras" (i ringbind)		
3	Kodak Retina I (type 118), m. Compur Rapid og Xenar 3,5/5cm.		
4	Kodak Retina I (type 143), m. Compur og Xenar 3,5/5cm.		
5	Kodak Retinette II (type 160), m. Compur og Anastigmat 3,5/5cm.		
6	Helmut Nagel: "Zauber der Kamera" (om Kodak-Nagel-Werk)		
7	Kodak Retina I (type 010), m. Compur Rapid og Xenar 3,5/5cm.		
8	Kodak Retina I (type 013), m. Compur-Rapid og Xenar 3,5/50mm		
9	Kodak Retinette (type 017), m. Prontor-SV og Reomar 4,5/50mm.		
10	Kodak Retina I (type 126), m. Compur Rapid og Anastigmat Ektar 3,5/5cm.		
11	Kodak Retinette (type 012), m. Prontor-S og Reomar 4,5/50mm.		
12	Kodak Retina II (type 014), m. Compur-Rapid og Xenon 2/50mm.		
13	Kodak Retina IIa (type 016), m. Synchro-Compur og Heligon 2/50mm.		
14	Skrifola: "Retina og Retinette" + Croy: "Das Retina Buch" + "Die Anatomie der Retina"		
15	Zeiss Ikon Contaflex Super (872/24), m. Tessar 2,8/50 og BT		
16	Gossen SIXON lysmåler i org. emballage		
17	Retina Reflex III (type 041), m. Heligon 1,9/50mm. plus Nil/60mm Nahlinse		
18	Retina-Rotelar 4/135mm tele (f.eks. til ovenstående nr.17). (i etui)		
19	Retina Reflex S (type 034), m. Xenar 2,8/50mm. og BT		
20	Retina-Curtagon 2,8/35 (til Retina III S, Reflex S og Reflex III) (i etui)		
21	Retina IIIc (type 021), m. Rodenstock Heligon 2/50 og BT		
22	Retina IIc (type 020), m. Rodenstock Heligon 2/50 og BT		
23	Rodenstock Heligon 4/35 vidvinkel (til IIc og IIIc med Rodenstock objektiv)		
24	Rodenstock Heligon 4/80 tele (til IIc og IIIc med Rodenstock objektiv)		
25	Retina IIc (type 020), m. Schneider Xenon 2,8/50 og BT		
26	Retina IIIc (type 021) m. Schneider Xenon 2/50 og BT		
27	Schneider Longar-Xenon 4/80 (til IIc og IIIc med Schneider objektiv) (I etui)		
28	Schneider Curtar-Xenon 5,6/35 (til IIc og IIIc med Schneider objektiv)(læderetui)		
29	Retina Optischer Mehrfachsucher, 35mm og 80mm (i læderetui)		
30	Brian Coe: "Kodak Cameras, The First Hundred Years"		
31	Kodak Naheinstellgerät (Z 5) für Retina II (med 3 nærlinser) (i læderetui)		
32	Kodak Naheinstellgerät (Z 8) til nyere Retina og Retinette (mangler nærlinse III)		
33	Retina I B (type 019), m. Xenar 2,8/50 og BT		
34	Retinette II B (type 031), m. Reomar 2,8/45 og modlysblande (lukker sløv)		
35	Retina Automatic II (type 032), m. Xenar 2,8/45		
36	Retina IF (type 046), m. Xenar 2,8/45 og BT		
37	Contaflex, m. Tessar 2,8/35 og BT		
38	Stereoskop, Jules Richard type, med mange (tyske) glasplader		
39	Kodak Vest Pocket, m. f:8/90 og BT		
40	Rollei 35T, m. Tessar 3,5/40 (Singapore)	600	
41	Nikon FM, m. Nikkor 2/50	300	
42	Nikkormat		
43	Nikkor OC Auto 2/35	300	
44	Micro Nikkor P Auto 3,5/55	300	
45	Lunasix 3	200	
46	Samsung L74, m. Zoom 4,7 - 17		
47	Olympus C-725 Ultra Zoom		
48	FED-2 (sort, med rødt betræk), m. Jupiter-8, f:2/50		

Anvisningssalgslisten til lørdag, den 04.12.21 i København

Anvisningssalgseffekterne sælges som beset, og Dansk Fotohistorisk Selskab påtager sig intet ansvar for eventuelle fejl og mangler og den anførte tilstandsbetegnelse. Køber og sælger erlægger hver 12,5% til D.F.S. Der afregnes kontant på stedet med såvel køber som sælger. Kredit gives kun til medlemmer, der har lagt kommissionsbud. Kommissionsbud accepteres kun, hvis køber selv arrangerer afhentning. Den, der afgiver bud for tredjemand, hæfter for budet. Medlemmer kan indsende bud pr. telefon og e-mail til

Tune Laug, Kærsangervej 5, 4581 Rørvig

tlf. 61 99 27 15 - e-mail: laugnell@gmail.com

Kommissionsbud modtages senest 2 døgn før anvisningssalget.

Nr.	Beskrivelse	Limit	H.slag
49	Ihagee EXA original, version 4, med prisme og Biotar 2/50 samt BT		
50	KIEV 4A-M (Contax II-kopi), m. Helios 103 f:1,8/53		
51	Kodak Retina (type 118, sjældnen), m. Xenar 3,5/5cm.		
52	Russisk Leica II, Olympiaden 1936 (fake), m. Elmar 3,5/5cm (fake) og BT		
53	Lubitel 2 (LOMO), m. T-22 f:4,5/75		
54	Minolta XE-5, m.MD Rokkor 1,4/50		
55	Nagel Vollenda 68, m. Nagal-Anastigmat 6,3/10,5		
56	Praktiflex (1946), m. Victar f:2,9/5cm.		
57	Praktica FX 3 (1958), m. Primotar E 3,5/50		
58	Rolleicord III, m. Xenar f:3,5/75		
59	Rolleiflex Standard (1932, slidt og uorg. navneskilt), m. Tessar 3,8/7,5		
60	Rollei 35 SE, (sort) (Singapore), m.Sonnar 2,8/40		
61	Zeiss Ikon Nettar 515/2, m. Tessar 4,5/10,5		
62	Zeiss Ikon Ikonta 520 (4,5x6), m. Tessar 4,5/7,5		
63	Zeiss Ikon Tenax I, m. Novar-Anastigmat 3,5/35		
64	Zeiss Ikon VEB Contax F, m. Biotar f:2/58		
65	Yashica Contax 137 MA Quartz, m. Planar 1,7/50		
66	Leica II Luftwaffe Gold (Zorki-made fake), m. Elmar 3,5/50 (fake) og BT		
67	Olympus Pen FT, m. F.Zuiko Auto-S 1,8/38 + manual og BT		
68	Yashica Atoron (8x11mm subminiature camera til Minox film)		
69	Petri Fotochrome Color Camera (som nyt, i org. emballage)		
70	Indrammet tintype: "Erinnerung an die Hermannshöhle a/Harz 1900"		
71	2 daguerreotypier, navngivet ægtepar, fotograf: Rudolph Striegler	600	
72	Saltkopi i ramme, navngivet here, fotograf: Rudolph Striegler	400	
73	View-Master Stereo-Color kamera	400	
74	View-Master Lighted Stereo Viewer (med Anne-Marie og Konstantins bryllup)		
75	View-Master Mono Projektor (lys ?)		
76	ISO Duplex 120 stereokamera	600	
77	Mahogany-kamera (lyst), m. Recti-Aplanat F:21cm Rossi og Lavallo, +2 kass.	700	
78	Russisk Contax Kiev-4		
79	Zeis Ikon Box Tengor (55/2)		
80	Polaroid SX70 Sonar, m. bordstativ		
81	Polaroid Image System		
82	Trækasse til opbevaring af 250 stereobilleder, formodentlig Nellerød, slidt		
83	Daguerreotypi i ramme, dansk sekondløjtnant, uden navn	400	
84	Daguerreotypi i ramme, Etatsrådinde H. Rothe 1853	400	
85	Ambrotypi, kvinde, let farvelagt, fotograf: L. Motzfeldt, Frederiksberggade 13	300	
86	Daguerreotypi i Union Case, formodentlig affotograferet maleri	400	
87	"Chromatrop slide" til laterna magica	300	
88			
89			
90			
91			
92			
93			
94			
95			
96			

Anvisningssalgslisten til lørdag, d. 02.10.21 i Middelfart

Anvisningssalgseffekterne sælges som beset, og Dansk Fotohistorisk Selskab påtager sig intet ansvar for eventuelle fejl og mangler og den anførte tilstandsbeholdning. Køber og sælger erklærer hver 12,5% til D.F.S. Der afregnes kontant på stedet med såvel køber som sælger. Kredit gives kun til medlemmer, der har lagt kommissionsbud. Kommissionsbud accepteres kun, hvis køber selv arrangerer afhentning. Den, der afgiver bud for tredjemand, hæfter for budet. Medlemmer kan indsende bud pr. telefon og e-mail til anvisningssalgslederen: **Leif Germann Jensen, Stationsvej 22, 2640 Hedehusene**
tlf. 30 61 71 45 e-mail: leif.gj@gmail.dk

Kommissionsbud modtages senest 2 døgn før anvisningssalget.

Nr.	Beskrivelse	Limit	H.slag
1	Træramme til 12 carte de visite billeder	150	
2	7 indspillede 16mm s/h film (Ozaphan-film), 38 eller 51m, danske og tyske titler	175	
3	Retina Ia (type 015), med Retina Xenar 2,8/50mm	150	
4	Retinette (type 012), med Reomar 3,5/50mm og BT	50	
5	Kodak Instamatic 500 (type 048), med Xenar 2,8/38mm	20	
6	Retinette Ib (type 018), med Xenar 2,8/50mm og BT	160	
7	Retinette IA (type 035), med Reomar 3,5/50mm og BT	25	
8	Olympus Camedia C2100 Ultra Zoom (38-380), 2,1mio. Pixel, manual mm, OK	50	
9	Nishika 3D N8000 (Quadra lens) + Nishika Twin Light 3010, + org emball. mm	300	500
10	Laterna Magica (meget tidligt Bing-logo / 1882-1902), + 9stk. lanternebilleder	400	400
11	Fangel stereoskop	400	400
12	The "Perfecscope" stereoskop	200	150
13	8 stk. stereocards (Eilfelt, Fangel og andet)	100	100
14	View-Master Stereo-Color kamera	500	+
15	View-Master film Cutter (til ovenstående)	500	500
16	View-Master Lighted Stereo Viewer (med Anne-Marie og Constantins bryllup)	200	+
17	View-Master Mono Projektor (lys ?)	100	+
18	Stereo Realist kamera f:3,5 (model 1041) med BT	600	500
19	ISO Duplex 120 stereokamera	800	+
20	GOMZ СПУТНИК (Sputnik) stereo kamera	500	400
21	Ica Polyskop stereo, m. Novar Anastigmat 6,8/6cm, Z + M lukker, én kassette 4,5x10,7	500	400
22	3 stk. No.2 Beau Brownie (brun, blå, sort) art deco kameraer	400	400
23	Zorki 1 (No. 397xxx), m. Industar-22, f:3,5/50	200	200
24	Mirax universalsøger, 35-145mm	100	100
25	Robot Recorder 24 (danske luftvåben), m. Xenar 2,8/38 + 10meter magasin	1200	1200
26	Minot B, m. etui og kæde	500	500
27	Zeiss Ikon Super Ikonta II,(531/2), (6x9), m. Novar-Anastigmat 3,5/10,5cm.	800	700
28	Corona Dresden (13x18) rejsekamera, m. Rectigraph No.2 optik, + 1 kassette	800	1050
29	Rejsekamera (13x 18), m. Gust. Heide, Dresden Achromat f:7,7 i lukker + 1 kassette	1000	1000
30	Atelierkamera (24x30), m. Rapid Baryt Aplanat Helios No.4, f:7,5/340mm. + 2 kassetter	1000	1000
31	Robot II, m. Xenar 2,8/37,5mm. (ca. 1950)	500	
32	Topcon RE-2, m. Auto-Topcor 1,8/58mm	100	
33	Zeiss Ikon Mess-Ikonta 6x6 (524/16) + BT	160	
34	Nikon FG, m. Nikon f:1,8/50 Series E	300	
35	Leica Z2X, m. etui	250	
36	FED 3, m. Industar 2,8/52mm	80	
37	Canon PELLIX SLR-kamera, m. FD 1,8/50 og BT, (fra 1965-66)	200	
38	Pentax Spotmatic SP II, m. Super-Takumar 1.2/55mm	240	
39	Zeiss Ikon Cocarette (6x9), m. Tessar 4,5/10,5cm	110	
40	Zeiss Ikon Ikonta (520/2) 6x9, m. Novar 6,3/10,5cm	60	
41	Ernemann BÖB III (6x9), m. Erid 1,8/10,5cm	100	
42	Exakta RTL 1000, m. Oreston 1,8/50mm	170	
43	Zeiss Ikon Ikofox II (851/16), m. Novar 4,5/80mm	110	
44	Zeiss Ikon Ideal 111 (250/3), m. Tessar 4,5/12cm, (6x9 til plader)	200	
45	Rolleicord I (model 2, 1934-1936) (spejl knækket)	50	
46	Contax III (fra KIEV) (Lysmåler er OK), m. KIEV Sonnar 2,0/50mm og BT	320	
47	Zeiss Ikon Nettar (518/2), 6x9, m. Novar 4,5	50	
48	Edixa-mat Reflex b, m. Travenar-A 2,8/50mm	80	

Anvisningssalgslisten til lørdag, d. 02.10.21 i Middelfart

Anvisningssalgseffekterne sælges som beset, og Dansk Fotohistorisk Selskab påtager sig intet ansvar for eventuelle fejl og mangler og den anførte tilstandsbeholdning. Køber og sælger erklærer hver 12,5% til D.F.S. Der afregnes kontant på stedet med såvel køber som sælger. Kredit gives kun til medlemmer, der ikke er til stede ved anvisningssalget. Ved kommissionskøb vil effekterne blive sendt pr. postoprakraving. Den, der afgiver bud for tredjemand hæfter for budet. Medlemmer kan indsende bud pr. telefon eller skriftligt til anvisningssalgslederen: **Leif Germann Jensen, Stationsvej 22, 2640 Hedehusene**
tlf. 30 61 71 45 e-mail: leif.gj@gmail.dk

Kommissionsbud modtages senest 2 døgn før anvisningssalget.

Nr.	Beskrivelse	Limit	H.slag
49	EKA-1a, m. Tessar 2,8/50mm		50
50	Praktica B 100, m. Prakticar 2,4/50mm		50
51	Nikon F5. Næsten som ny. + objektiv. Lille fejl: Fokuserer konstant ved "C"-indstilling		1000
52	Boxkamera: Eastman Kodak Brownie Flash B, ca1950, 6x9 på 620 film, UK	50	+
53	Boxkamera: Eastman Kodak Brownie Six-20, Model F, ca1956, 6x9 på 620 film, UK	50	+
54	Boxkamera: Coronet BOBOX, m. Meniskop, ca1935, 6x9 på 620 film, FR	50	+
55	Boxkamera: Coronet FILDIA, m. Meniskope, ca1950, 6x9 på 120 film, FR	50	+
56	Boxkamera: Goldstein Week End (metal Al.), ca1950, 6x9 på 120 film, FR	50	+
57	Pladekamera: Ernemann Heag 00, m. Dobbelt-Aplanat 11/140, ca1915, +5 kassetter	150	150
58	Pladekamera: Kodak Pony Premo 1, 1904-12, for 4x5" plader, filmpacks and rollfilm	200	600
59	Kamera: ICA Nixe 555, m. Ica Nova Anastigmat 6,8/135, 1909-20, 9x12 pl. / rollfilm	50	90
60	Eastmann Kodak Jr. No.1A Autographic, m. Anastigmat 7,7/130, 1914-26, 6,5x11, (116 film)	50	40
61	Eastmann Kodak No.3 Autographic, m. Anastigmat 7,7/130, 1914-26, 8,3x10,7, (118 film)	50	40
62	Eastmann Kodak No.3 Autographic, Model G, Anastigmat 7,7/130, 1914-26, 8,3x10,7, (118 film)	50	+
63	Eastmann Kodak No.3A Autographic, Model C, Anastigmat 7,7/170, 1914-26, 8,3x14, 122 film	50	50
64	Eastmann Kodak Junior 620, m. Anastigmat 7,7/130, 1933-37, 6x9 (620 film)	50	40
65	Zeiss Ikon Box Tengor 54/15, m. Goerz-Frontar 11/135, 6,5x11 (116 film) 1926-28 (ret sjæld.)	300	+
66	Zeiss Ikon. Box Tengor 54/2, m. Goerz-Frontar 11/110, 1928-34, 6x9, (620 film)	50	+
67	Rollei 35 "Singapore", sort, m. Tessar 3,5/45, taske og frontdæksel		450
68	Olympus XA, m. flash A16 + etui og brugsanvisning		350
69	Akarette I, (24x36), sort, m. Xenar 2,8/45, 1-1/250sek samt modlysbænde		120
70	Hasselblad: Mellemringe (21mm + 2stk. 55mm) + Proxar 0,5/50 + dæksler + rem		380
71	Hasselblad magasin C12 + ekstra dark slide		320
72	Lunasix 3S, m. etui og brugsanvisning		120
73	No.1 Pocket Kodak Junior		40
74	Olympus Pen EE (halvformat)		300
75	Tokiwa Seiki: Firstflex 35 (1958), m. Auto Tokinon f:2,8/45		200
76	Rolleicord Model IV, m. Xenar f:3,5/75, modlysbænde, 4 filtre og BT		500
77	Nikkormat EL, sort, m. Zoom Nikkor f:3,3-4,5/35-70 og Nikon-taske m.m.		220
78	Nikkor f:2/35 (AI) vidvinkelobjektiv, m. modlysbænde HN-3 og dæksler		400
79	Mahogniakamera 9x12, m. Angulon 6,8/90, Skopar 4,5/13,5cm, taske, kassetter mm.		1100
80	Zeiss Ikon Bob 510/2, m. Nettar Anastigmat 7,7/105, 1934-41, 6x9 på 620 film.	60	+
81	Zeiss Ikon Nettar 515/2, m. Nettar Anastigmat 6,5/105, 1939-57, 6x9 på 620 film.	60	50
82	Adox Adrette I (?), m. Adoxar 4,5/50, Vario lukker, 1939, 24x36 på 135 film.	60	380
83	Perlux (Neidig Kamerawerk), m. Staebie-Kata 2,8/45, Pronto lukker, 1952, 24x36 (135 film)	60	110
84	EHO: Altissa Altix IV, m. Trioplan 2,9/50, Vebur lukker, 1955, 24x36 på 135 film	60	+
85	EHO: Altissa Altix-N, m. Trioplan 2/50, Tempor lukker, 1959, 24x36 på 135 film	80	160
86	Yashica FX-3 Super, m. Yashinon ML 1,7/50 + ML 2,8/135 + batterier, velfungerende	400	400
87	Yashica Minister, m. Yashinon 2,8/50, velfungerende	50	50
88	Ihagee Exakta VX 1000, m. Jena T, 2,8/50mm.	150	150
89	Ihagee Fototaske, Exa 1a, +J.Tessar 2,8/50 +Trioplan 2,8/100, mell.ringe, extender, filtre mm.	300	520
90	Daguerreotypi: 2 hælende/strikkende Fanø-damer (fotograf: J. Ussing)	350	475
91	Daguerreotypi: Kvinde med 4 børn	300	400
92	Usædvanlig daguerreotypi med bemaling: Ung kvinde	300	300
93	2 daguerreotypier: Ægtepar (fotograf: Georg Schou)	700	900
94	Daguerreotypi: Kvinde, i gylden træramme (fotograf: Mads Alstrup)	1000	1900
95			
96			

Anvisningssalget 02.10.21 i Middelfart

REGNSKAB:

Hammerslag i alt:

25.765,00 kr.

Heraf til DFS 25%:

6.441,25 kr.

Salg af diverse fotoblade:

100,00 kr.

Benefice (gaver fra medlemmer + venlig afregning):

961,25 kr.

I alt til DFS:

7.502,50 kr.

4. oktober 2021.

Leif Germann Jensen.

Vedrørende kommissionsbud til anvisningssalg!

Bestyrelsen har vedtaget, at kommissionsbud kun kan modtages, hvis køber selv sørger for afhentning af købte varer.

Deadline
for indlevering
af stof til Objektiv

April
1. marts

September
1. juli

December
1. november

NJAL FOTO

Njalsgade 22. Tlf.: 3254-5590
www.njalfoto.dk

Kære medlemmer af DFS,

Mange af jer har masser af kendskab til f.eks. Canon, Minolta, Leitz, Olympus m.m., og ikke mindst til objektiver. Derfor hermed en høflig opfordring til jer, om at bidrage til alsidigheden i vort blad med en lille artikel om jeres yndlingsemne eller andet.

Med venlig hilsen redaktionen.

Goecker for shooters

www.goecker.dk

Butik i København: Hejrevej 37 - 2400 København NV
Butik i Aarhus: Sindalsvej 37 - 8240 Risskov
Tlf: 3582 1100

Bestyrelse & Redaktion

Bestyrelse

Formand

Kasserer:

Jesper Bruus Pedersen
Overgaden oven Vandet 82, 1.tv
1415 København K.
Tlf.: 2172 4202
jesperbruus@gmail.com

Næstformand/Sekretær

Tune Laug
Kærsangervej 5
4581 Rørvig
Tlf. 6199 2715
laugnell@gmail.com

Web-master & møder vest for Storebælt

Leif Johansen
H.C. Andersens Vej 7
6100 Haderslev
Tlf.: 7452 6038
leif@dagnyleif-johansen.dk

Bestyrelsesmedlem

Leif Germann Jensen
Stationsvej 22
2640 Hedehusene
Tlf.: 3061 7145
leif.gj@mail.dk

Bestyrelsesmedlem

Klaus-Eckard Riess
Opnæsgård 53, 2.tv
2970 Hørsholm
Tlf.: 4586 6810
klauseckardriess@gmail.com

Bestyrelsesmedlem

Ann Vibeke Knudsen
Vimmelskftet 2
3700 Rønne
Tlf.: 2619 0735
annvibekeknudsen@gmail.com

Redaktion

Artikler og medlemsorientering

Klaus-Eckard Riess (Ansv.)
Opnæsgård 53, 2.tv
2970 Hørsholm
Tlf.: 4586 6810
klauseckardriess583@gmail.com

Billedgruppen

Ann Vibeke Knudsen
Vimmelskftet 2
3700 Rønne
Tlf.: 2619 0735
annvibekeknudsen@gmail.com

Layout

Niels-Ove Rolighed
Peder Munks Vej 81
9300 Sæby
Tlf.: 6061 6699
nor@kanok.dk

Møder i København & Middelfart

København

Den 3. torsdag i månederne september-marts kl. 19:30.
Østerbrohuset, Århusgade 103, 2100 København Ø.

Middelfart

Møder i april, september/oktober og januar/februar.
Østergades Forsamlingshus, Østergade 33, 5500 Middelfart.

Medlemsskab

Anvisningssalg

afholdes ved generalforsamlingen i Middelfart i april, og i København i december.

Anvisningssalgsbetingelser

Henv.: ???

Tilmelding af fotografika senest 1. marts og 1. november.
Bud kan fremsendes pr. tlf., mail eller brev.

Medlemskab af DFS er obligatorisk for deltagelse i anvisningssalg. Sælger og køber betaler hver 12,5% i salær til DFS.

Loppemarkeder

afholdes normalt i forbindelse med alle medlemsmøder.

Kontingent

Danmark kr. 400.-
Udland kr. 500.-
Netbank: Konto nr. 1551 1506447
SWIFT-BIC: DABADKKK
IBAN: DK35 30000001 5064 47

Medlemsperiode

1. januar til 31. december.
Indbetalingskort udsendes i december.
Indmeldelse pr. 1/10-31/12 kr. 100,-
Objektiv udsendes i april, september og december.

Adresseændring eller udmeldelse:

Henvendelse til kassereren.

Æresmedlemmer

John Philipp, Svenn Hugo,
Klaus-Eckard Riess.

Objektiv

Objektiv udsendes kun til medlemmer af DFS og forhandles ikke kommercielt. Redaktionen gør opmærksom på at artikler ikke nødvendigvis afspejler forningens holdning. Indsendt materiale er underlagt bladets layout.

Alle rettigheder forbeholdes. Mekanisk, fotografisk eller anden gengivelse af skriftet, samt dele deraf, er kun tilladt efter skriftlig tilladelse fra Dansk Fotohistorisk Selskab.
No part of this publication may be reproduced in any form without permission in writing from DFS.

Web-site:

www.objektiv.dk

BOUTIQUE

Copenhagen

